

Vándormozgalom az Alföldön a 20. század első harmadában¹

Értelmezési keretek: forrás, adatbázis, térkép, alkalmazott módszer

A földrajzi migráció 1900 és 1930 közötti településszintű vizsgálatához csak meglehetősen korlátozott formában állnak rendelkezésre források. Az Osztrák–Magyar Monarchia éveiben a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, bár közölt 1890-től vándormozgalomra vonatkozó információkat, azok csak a vármegyei és a törvényhatósági jogú városi szintű népességmozgás folyamatának elemzését teszik lehetővé.² Mivel a statisztikai adatgyűjtés a monarchia utolsó három évtizedében többoldalúvá, egyre összetettebbé vált, ekképp a századforduló utáni évekről már községenként is elérhetők az adatok. A települések lélekszáma mellett az 1901 és 1910 közötti élveszületések és halálozások számát, a természetes valamint a tényleges szaporodás (helyenként fogyás) értékeit is publikálták.³ Ezekből pedig utólagosan meghatározható a települések *vándorlási egyenlege*.

Az akkortájt igencsak korszerű kezdeményezés átmenetileg az első világháború, majd az 1920-ban bekövetkező területi változások miatt, a körülményessé vált adatgyűjtés okán abamaradt. A statisztikai hivatal tehát nem közölt újabb hasonló népmozgalmi adatokat az 1910-es évekről. Az idővel konszolidálódó viszonyok ellenben már lehetővé tették az 1920-as évekre vonatkozó adatok bekérését, amit 1932-ben meg is jelentettek.⁴ Ebben viszont nem közltek éves bontásban a születési és a halálozási számokat, csak az összevont értékek olvashatók. Ezek akkor viszonylag széles körben ismertek voltak,⁵ ám hamar feledésbe merültek. A hosszas adatközlési szünet (1933–1962) után megjelent, Klinger András által 1969-ben összeállított hiánypótló kötet előszavában, az előbb említett kiadványra még csak utalást sem tettek. Az előszóban mindössze azt hangsúlyozták, hogy „fél évszázadnyi szünet után” csak 1960-tól állnak ismét rendelkezésre községenként születési és halálozási adatok.⁶ Klinger munkatársai, Acsádi György, Salamon Lajos és Varga Lajosné éves bontásban gyűjtötték össze az 1901 és 1968 közötti időszak településeinek születési és halálozási számait.

Legfőképp erre, de más kiadványokra⁷ is támaszkodva építettem olyan adatbázist, amely az alföldi városok és falvak vándormozgalmának főbb vonásait teszi tanulmányozhatóvá a mintegy 818 település közel 140 ezer adatán keresztül. Az előkészítő munkálatok során feltűnt, hogy gyakran fordulnak elő egymást követő éveknél ismétlődő értékek. Eleinte véletlennek gondoltam, ám az esetek gyakorisága miatt később egyértelművé vált, hogy másról van szó. Példaként említem a Szatmár, Ugocsa és Bereg közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegye, Csengeri járásába tartozó, 600 fős Császló község esetét. A Klinger-féle kötetben az 1920-ban, 1921-ben és 1922-ben közölt élveszületések száma 27-27-27 fő, 1925-ben, 1926-ban és 1927-ben 24-24-24 fő, míg a halálozásoknál 1911-ben és 1912-ben 12-12 fő, végül pedig 1929-ben és 1930-ban 9-9 fő volt. Ez aligha véletlen! Az adatbázis vonatkozó 32 ezer adatának csaknem 6 százaléka (1891 előfordulás) ilyen, és hasonló mintázatot követ. Erről a

¹ A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00623/12/2) támogatásával készült.

² BELUSZKY 2005: 211–228.

³ MSK Ús. 46. kötet: 2–485.

⁴ MSK Ús. 83. kötet: 2–71.

⁵ KOVÁCS 1933: 382, vö. Uő 1935.

⁶ NFAK 1969: 3.

⁷ MSK Ús. 42, 46, 48, 83, 99. kötet; MH 1926.

lényeges dologról ugyanakkor nem tesznek említést a kötet bevezetésében. Mindössze annyi szerepel, hogy „az első világháború [sic!] idejéről s az azt követő évekről hiányzó [...] alapadatok pótlására, újbóli begyűjtésére is sor került. Az adatok pótlása részben az eredeti anyakönyvekből, részben a megyei levéltárakban elhelyezett anyakönyvi másodpéldányokból történt”. Pár sorral lejjebb is csak annyi szerepel, hogy „további hiányok tapasztalhatók még az első világháború utáni területrendezések következtében. Az 1920. körüli években ugyanis a határterületeken több új község alakult, amelyeknek adatai nem állapíthatók meg”.⁸ Ez a nehezen értelmezhető „szükszavúság”, nem illik abba a képbe, ami egyébként a kötetet figyelmesen áttanulmányozóban megfogalmazódik: tudniillik egyértelmű, hogy a munkát nagy gondnal és alaposággal, szinte mindegyre kiterjedő precizitással rendezték sajtó alá. A szóban forgó „feledékenység” okáról inkább nem találgatnék. Mindent összevetve, magától értetődő, hogy az adatok nem minden esetben álltak éves bontásban rendelkezésre. Ilyenkor, vélhetően azt az eljárást követték, hogy az adott időszak – bontásban nem szereplő – értékét elosztották legtöbbször kettővel-hárommal, olykor négyel (mint Tiszadorogma és Tizoszlár esetében), vagyis a vonatkozó évek számával, így „becsülve meg” a hiányzó részeket.

Végül szólnom kell még a vándorlási egyenleg térszerkezetének elemzéséhez használt térképről is. Nem állt rendelkezésre a korszakból olyan községhatáros térkép korábban, amit a vizsgálat során alkalmazhattam volna. A helyzetet tovább nehezítette, hogy az 1920 és 1923 között koncentráltan végbement területi változások, főleg a határ menti részekben, jelentősen átalakították a községek közigazgatási területeit. Nyilvánvalóvá vált, ha ábrázolni akarom a migrációs folyamatokat térben és időben, akkor e változásokra tekintettel kell lennem. A digitális alaptérkép elkészítésekor figyelemmel kísértem a főleg 1913 és 1926 között Alföldön végbement területi átalakulásokat, nemcsak a határ menti zónában, hanem a belső részekben is, ahol számos település olvadt össze vagy önállósult. Ráadásul jó néhány esetben egy-egy községnek, városnak olyan külterületi részei is adódtak, amikkel földrajzilag a település nem érintkezett. Ezek egy másik falu, hajdani mezőváros közigazgatási területén képeztek zárványt, enklávé. A kaotikus viszonyok áttekintésében legnagyobb segítséget a Néprajzi Múzeumban fellelhető, 1925 őszen-telén keletkezett iratok, azaz a *közigazgatási tájékoztató lapok*, valamint a Zentai László, Kósa Pál által szerkesztett atlasz térképlapjai nyújtották.⁹ További nehézséget okozott az Alföld lehatárolása, különösen északról és nyugat felől, amelynek tudománytörténeti és módszertani részletezésétől itt eltekintenek.¹⁰

Említettem, hogy a téma vizsgálatához az adott korszakban szűkösek a forrásadottságok. Lényegében az összehasonlító elemzéshez a településeknek mindössze a lélekszám-, a születés- és a halálozási adatai állnak a rendelkezésünkre. Az utóbbi kettőből kiszámíthatók a természetes szaporodás vagy fogyás értékei. A lélekszámból pedig meghatározhatók a tényleges szaporodás illetve fogyás adatai. A természetes és tényleges szaporodás (fogyás) különbözete ugyanakkor megadja a vándorlási egyenleget, amiből a vándorlási ráta is kikalkulálható. Ennek ellenére a migráció számszerűsítése csak hozzávetőlegesen végezhető el.¹¹

A vándorlási egyenleg ugyan rögzíti az elvándorlások és az odavándorlások különbségét, az egyes települések népességvonzó vagy taszító hatását, de arra már nem alkalmas, hogy képet alkossunk a népesség mozgásának pontos méreteiről és konkrét földrajzi irányairól. Ezenfelül az is nehézség, hogy a mutató a belső és a külső migráció hatásait szintúgy magába foglalja. Így nem mondható meg például egy népességkibocsátó településről, hogy az elköltözők ideiglenesen vagy véglegesen, külföldre vagy belföldre távoztak-e, és hogy ez pontosan

---

⁸ NFAK 1969: 9.

⁹ NM EAD SGY KTL 1925, TMAA (1914) 2005, továbbá: MH 1882, 1888, 1892, 1898, 1900, 1902, 1907, 1913, 1926; MKKT 1926.

¹⁰ SZILÁGYI 2014.

¹¹ Lásd BELUSZKY 2005: 211.

mikor történt. Amennyiben ezt a szűknek tűnő mozgásteret elfogadjuk, felvázolhatók a 20. század első harmadában a vándormozgalom előbb országos, majd alföldi főbb vonásai.

Általános migrációs folyamatok a korszakban

A századelőn a belső migrációs folyamatok mellett a kivándorlás játszotta a meghatározó szerepet. Magyarország területéről 1899 és 1913 közötti időszakban közel 1,4 millió kivándorlót regisztráltak hivatalosan. Amennyiben ehhez az „illegálisan” országot elhagyók becsült számát is hozzáadjuk, csaknem 2,2 millió főt kapunk – figyelmen kívül hagyva a horvát-szalvonországi folyamatokat.¹² Ez a probléma elsősorban a peremzónákat, Turóc–Árva–Liptó–Szepes–Sáros–Zemplén–Ung vármegyék összefüggő területét, valamint a tenger melléki és a dél-erdélyi részeket érintette közvetlenül. A kivándorlások ellenben alig vagy egyáltalán nem érzékelhetők az Alföld központi (és nem perem-) területein, a Duna melléki és a déldunántúli részekben; jóllehet 1905 után már nem ennyire egyértelmű a helyzet. Például minden ezer Békés és Csanád megyeire jutott átlagosan évi 30-40, országot elhagyó, reményekkel telt lakos. Ez utóbbi esetben jelentős szerepet játszott a folyószabályozási, árvíz-mentesítési munkák lezárulása, a nyomában felszökő magas munkanélküliség kialakulása, a lokális szociális konfliktusok, feszültségek felerősödése.

Az első világháború látványosan lefékezte a migrációs folyamatokat.¹³ A hadiállapot miatt a katonakorú férfiak kivándorlása lényegében „megszűnt”. A háborút követő területi rendezések és a kialakuló új gazdasági viszonyok azonban ismét megélénkítették a kivándorlást, igaz méretében jócskán elmaradt a századforduló körüli viszonyoktól. Ennek ellenére az ország vándorlási vesztesége az 1920-as években bőven meghaladta a 70 ezer főt.¹⁴ Ezekben az esetekben többnyire nők és kiskorú gyermekek hagyták el az országot, következésképp a háttérben leginkább a családgyejesítés szándéka sejthető. Emellett, már az évtized első felében jelentős a zsidó lakosság kivándorlása is, amit főleg az 1919-es események, majd a főiskolai és egyetemi hallgatók körében történő visszaszorításukra tett kísérlet gerjesztett.¹⁵

A belföldi vándormozgalom méreteiről átfogó képet nyújt az 1. táblázat, amiből kitűnik, hogy az elvándorlók belföldi aránya (a Horvát-Szalvonországból és a külföldről érkezők figyelembevétele nélkül) 24-ről 30 százalékra emelkedett a háború előtti évtizedekben. A békeszerződés utáni országrészen ugyanez az érték 35-ről 39 százalékra ugrott a húszas években. Bár a háború előtti és utáni adatok összehasonlítása, mivel nem azonos két területről van szó, nem lehetséges, mégis körvonalazható két fontos folyamat. Egyfelől, nagyobb mértékben nőtt a megyék közötti, mint a megyén belüli elvándorlás aránya,¹⁶ ami egyúttal azt is jelentette, hogy egyre többen vállalták a messzebbre költözés megpróbáltatásait, mint korábban. Másfelől, 1910-ben az elvándorlóknak még mindig 54 százaléka csak megyén belül költözött, ami legtöbbször a szomszédos település valamelyikét jelentette. Ezeknek a költözőknek a nagyobbik fele (56 százaléka) nő volt, tekintve, hogy többnyire a feleség költözött választott jövendőbelijére.¹⁷

---

¹² Uo. 2005: 230–231.

¹³ TOMKA 2009: 71.

¹⁴ KOVÁCS 1933: 377.

¹⁵ GYÁNI 2003: 205.

¹⁶ Amíg az 1880-as években a megyét váltók száma 25, az 1890-es években pedig már 38 százalékkal gyarapodott, addig az említett két évtizedben a megyén belüli költözőké csupán 10, illetve 18 százalékkal nőtt. A 20. század első évtizedében mindkét migráció növekedése látványosan visszaesett. A háború utáni évtizedben gyakorlatilag ez az érték mindkét esetben azonos, 19-20 százalék körül alakult.

¹⁷ KOVÁCS 1933: 378.

1. táblázat
Magyarország népességének megoszlása születési helyek szerint, 1880–1930

Év	Helybeli	Ugyanazon megyebeli	Más megyebeli	Horvát-országi	Külföldi	Ismeretlen	Összes népesség
szám szerint							
1880	10 231 607	2 204 368	1 110 037	15 119	173 562	14 910	13 749 603
1890	11 120 480	2 427 359	1 390 328	20 589	191 588	12 644	15 162 988
1900*	11 786 403	2 853 719	1 917 121	34 137	236 360	10 515	16 838 255
1910	12 514 430	3 096 142	2 342 597	44 604	257 709	9 051	18 264 533
1920	5 036 965	1 367 220	1 447 155	23 231	105 572	..	7 980 143
1930	5 203 946	1 630 562	1 741 677	22 371	89 763	..	8 688 319
százalékban							
1880	74,41	16,03	8,07	0,11	1,26	0,11	100,00
1890	73,34	16,01	9,17	0,14	1,26	0,08	100,00
1900*	70,00	16,95	11,39	0,20	1,40	0,06	100,00
1910	68,52	16,95	12,83	0,24	1,41	0,05	100,00
1920	63,12	17,13	18,13	0,29	1,32	..	100,00
1930	59,90	18,77	20,05	0,26	1,03	..	100,00
növekedés vagy csökkenés százalékos aránya							
1880–1890	8,69	10,12	25,25	36,18	10,39	–15,20	10,28
1890–1900	5,99	17,56	37,89	65,80	23,37	–16,84	11,05
1900–1910	6,18	8,49	22,19	30,66	9,03	–13,92	8,47
1910–1920	..	..	..	..	..	..	..
1920–1930	3,32	19,26	20,35	–3,70	–14,97	..	8,87

Forrás: KOVÁCS 1933: 375, saját számítás.

Megjegyzés:

1880–1910 között a történelmi Magyarország területe Fiumével együtt, Horvát-Szlavonország nélkül,

1920–1930 között a trianoni országterület;

* 1900 előtt polgári népesség (1880–1890), 1900-ban és azt követően összes népesség.

A belső vándorlás célterületeit 1910-ben elsősorban a Duna mentén sorakozó: Moson, Győr, Komárom, Esztergom és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyék alkották, amik párhuzamosan jelentős népességkibocsátó területeknek is minősültek – jól mutatva a migrációs folyamat összetettségét.¹⁸ Az említett, élénk vándormozgalommal jellemezhető zóna mellett más, főleg iparosodott régiók, mint Borsod vagy Hunyad megyék is jelentős népességet vonzottak. Egyértelmű tehát, hogy ma már nem tartható az a leegyszerűsítő a nézet, miszerint a belső vándorlások a peremterületek felől a központi fekvésű vidékekre irányultak. Habár e modell messziről nézve működhet is akár, közelebbről már úgy tűnik, hogy a marginális területek népessége csak kis mértékben vett részt a belső vándormozgalom alakításában. Miközben a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyét, lényegében a Duna–Tisza közét körbeölelő (vármegyei) gyűrűből másfélszer-kétszer nagyobb volt az elvándorlók aránya, mint az említett területen. Ráadásul ennek a tömegnek a nagy része, kétség kívül a főváros felé irányult.¹⁹

A kivándorlás és a belső migráció után a harmadik meghatározó folyamat, különösen 1918 után, a bevándorlás volt. Az első világháborút követően 1924-ig, a becslések alapján, több mint 420 ezren költöztek Magyarországra. A menekültek zöme Erdélyből, harmada a Felvidékről, míg a többiek főleg az elcsatolt Dél-Alföldről érkeztek.²⁰

¹⁸ BELUSZKY 2005: 218.

¹⁹ Uo. 215, 45. ábra.

²⁰ GYÁNI 2003: 206.

Össességében a vándorlások háttérében a vonzó (pull) és a taszító (push) tényezők egyformán megtalálhatók.²¹ A megélhetési nehézségek, az érvényesülés, az önmegvalósítás és a jobb életkörülmények megteremtésének vágya mellett a politikai okok is fellelhetők mint motivációk a vizsgált időszak migrációs folyamataiban.

Az Alföld népességnövekedése és a lakosság térbeli eloszlása

Az adatfelvételi eljárás, amivel az adatbázis kiépítésre került, lehetővé teszi, hogy ugyanazon a területen, a trianoni Alföldön végezzük el a népmozgalom összehasonlító elemzését 1900 és 1930 között. Ezek alapján megállapítható, hogy az Alföld lélekszáma a 20. század első harmadában 3,7 millió főről csaknem 5 millióra, pontosan harmadával gyarapodott (2. táblázat). A táj területén 76 funkcionális értelemben vett város²² és 742 falu működött, amennyiben az 1926. évi közigazgatási állapotot vesszük figyelembe. Az Alföld várossűrűsége jóval kedvezőbbnek mondható más területekhez képest, hiszen amíg itt minden száz falura 9 város jutott, addig a többi országrészen ez csak 3 volt.²³ Az összlakosság kevesebb mint háromtizede minősült városlakónak 1910-ben.²⁴ Ezzel szemben az alföldi lakosság 55 százaléka valamely város közigazgatási területén élt. Fontos hangsúlyozni, hogy „közigazgatási területén”, mivel ebben a bel- és a külterületi népesség is benne foglaltatik. Tekintve, hogy az 1,9 millió alföldi „város lakó” nagyjából negyede-harmada tanyákon élt, a hétköznapok során jóval kevesebben érezhették magukat valóban városinak.²⁵

2. táblázat
Az alföldi települések lélekszáma, 1900–1930

Települések	A	1900	1910	1920	1930
Városok		szám szerint			
I. Főváros	1	732 322	880 371	928 996	1 006 184
II. Regionális központok	2	177 997	211 057	222 295	252 346
III. Megyeközpontok	7	213 519	241 665	258 797	290 520
IV. Középvárosok	17	459 532	501 492	518 076	537 836
V. Kisvárosok	34	351 597	382 915	402 714	425 956
VI. Járási funkciókkal is rendelkező t.*	15	123 322	134 128	141 593	152 024
<i>Városok összesen</i>	76	2 058 289	2 351 628	2 472 471	2 664 866
Falvak		1 676 846	1 906 608	2 045 998	2 324 793
n=		(710)	(720)	(742)	(736)
Mindösszesen		3 735 135	4 258 236	4 518 469	4 989 659
N=		786	796	818	812
Városok		százalékban			
I. Főváros		19,61	20,67	20,56	20,17
II. Regionális központok		4,77	4,96	4,92	5,06
III. Megyeközpontok		5,72	5,68	5,73	5,82

²¹ TOMKA 2009: 77–81.

²² Lásd BELUSZKY–GYÖRI 2005: 140–141, 214–228. (A trianoni országterületre való átszámítás saját munka.)

²³ Az ország településállománya 1926-ban összesen 3474 volt (HAJDÚ 2005: 150). Ebből 818 az Alföldön fektült, amiből 76 volt város. A nem alföldi részekeken értelemszerűen a fennmaradt 2656 településből 81 volt város. A száz falura jutó városok száma, alföldi és nem alföldi területek bontásában: 9,3 és 3,0 volt.

²⁴ BELUSZKY–GYÖRI 2005: 114.

²⁵ A két világháború közötti „klasszikus tanyaelv” felbomlásának kérdéséhez lásd: SZILÁGYI 2012: 64–74.

IV. Középvárosok	12,30	11,78	11,47	10,78
V. Kisvárosok	9,41	8,99	8,91	8,54
VI. Járási funkciókkal is rendelkező t.*	3,30	3,15	3,13	3,05
Városok összesen	55,11	55,23	54,72	53,41
Falvak	44,89	44,77	45,28	46,59
Mindösszesen	100,00	100,00	100,00	100,00

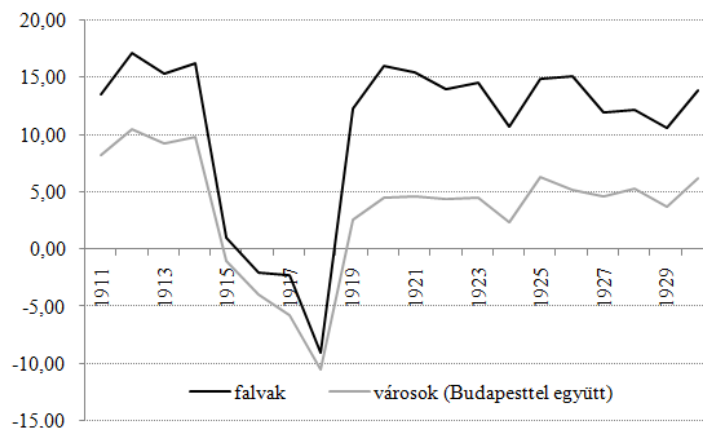
Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet és MH 1926. Saját számítás.

Megjegyzés:

A funkcionális értelemben vett városok hierarchiáját lásd: BELUSZKY–GYÖRI 2005: 140–141, 214–228.

A = városok száma; * járási funkciókkal is rendelkező települések

Az említett kiugróan magas, 55 százalékos arány csökkent valamelyest 1910 és 1930 között, aminek háttérben nem a városlakók számának zsugorodása állt, hanem inkább az, hogy a vidéki lakosság természetes szaporodása kétszer-háromszor magasabb volt a húszas években,²⁶ ami az elvándorlás ellenére is nagyobb mértékű növekedést biztosított a falvakban (1. ábra). Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a városlakók arányában bekövetkező változás nem minden városhierarchiai szinten mutatható ki. Noha a főváros, a két regionális központ (Debrecen, Szeged) és a hét megyeközpont szintű város (Baja, Békéscsaba, Gyula, Kecskemét, Nyíregyháza, Sátoraljaújhely, Szolnok) lélekszáma növekvő arányt képviselt az „alföldlakók” körében, a városhierarchia három alsó szintjén ez már egyértelműen csökkent (2. táblázat). Következésképp a hierarchia felső három szintjén a népesség növekedésének üteme gyorsabb, volumene nagyobb volt (425 ezer fő), mint az alsó három szinten együttevén (181 ezer fő). A magasabb rangú városok nagyobb „vonzerővel” bírtak (vö. 2. ábra), sokrétű szolgáltatást nyújtottak, több lehetőséget kínáltak azok számára, akik alföldi viszonylatban „nagyvárosi” életformában gondolkodtak.

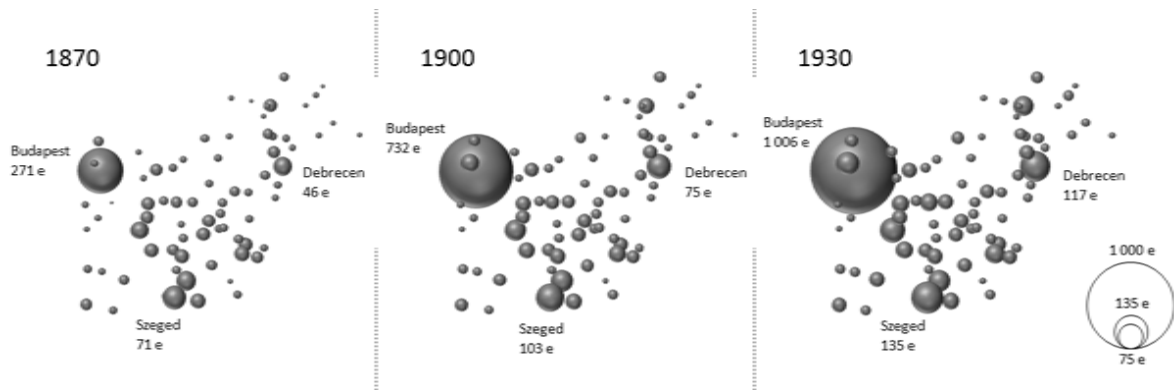
1. ábra Természetes szaporodás vagy fogyás alakulása az alföldi városokban és falvakban, 1911–1930 (ezrelékben)

Forrás: NFAK 1969. Saját számítás és szerkesztés.

Az alföldi városlakók száma a vizsgált időszakban 606 ezer fővel, mintegy 29 százalékkal emelkedett, ami a falvakhoz képest inkább mérsékeltnek mondható, mivel a vidéki lakosság ez idő alatt 648 ezer fővel, közel 39 százalékkal nőtt. Ennek háttérben leginkább két, egymástól eltérő folyamat húzódott meg. Egyfelől, amíg a falvakban a természetes szaporulat összege a 20. század első három évtizedében együttesen meghaladta a 688 ezer főt, addig ugyanez az érték a városokban már csak feleakkora, mintegy 389 ezer fő volt. Budapest ter-

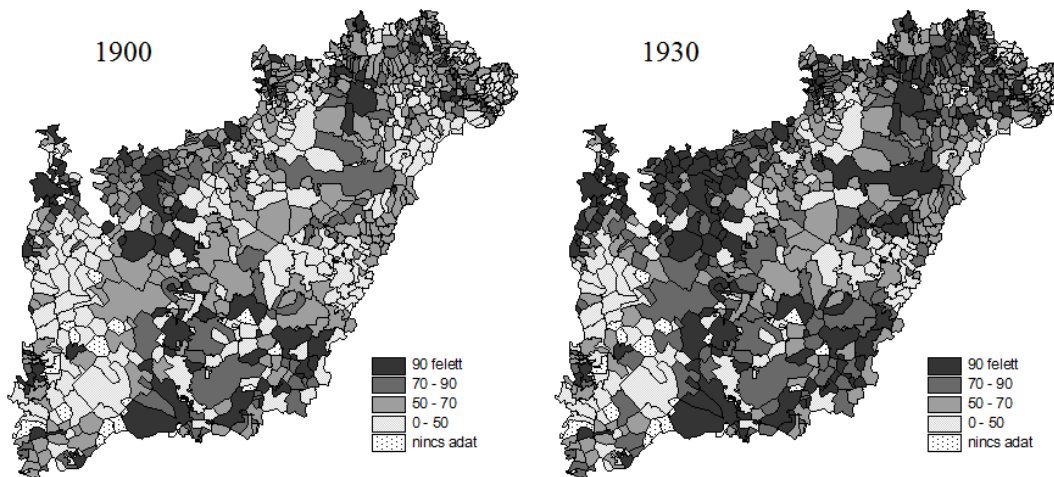
²⁶ A háború előtt ez a különbség csak egyharmados volt, igaz akkor is a falvak javára.

mészertes szaporása a tízes évek első felében még 6-7 ezrelék körül mozgott átlagosan, később azonban, néhány kivételes évről (1926, 1928 és 1930) eltekintve, a természetes fogyás állapota mindvégig fennállt. Ez, a többi városra csak 1915 és 1918 között volt érvényes. Másfelől megfigyelhető, a fővárost nem számítva, hogy a vidéki városokhoz képest a falvak természetes szaporulata kétszer magasabb, átlagosan 13-14 ezrelék körül alakult. Mindez alapvetően befolyásolta a táj belső vándormozgalmát, amire később, részletesen visszatérek.

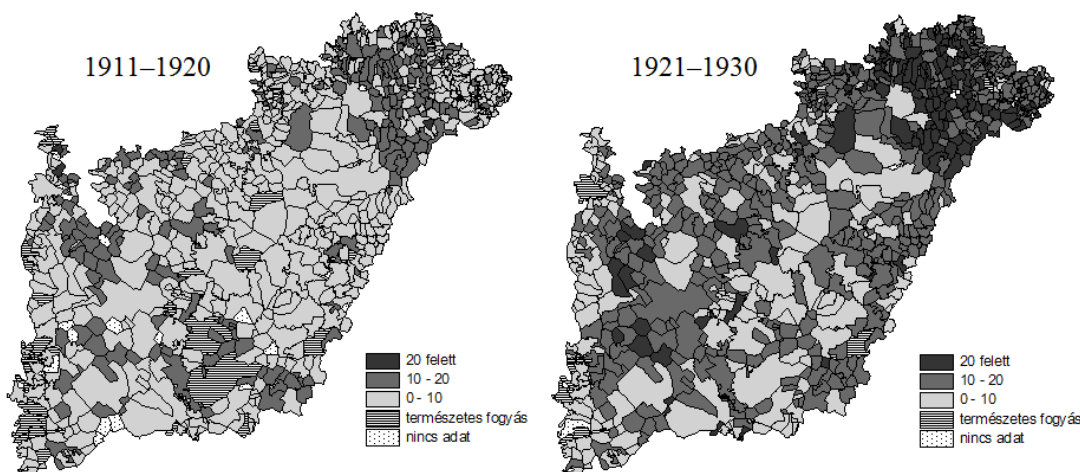

2. ábra Az alföldi városok lélekszáma, 1870–1930
 Forrás: MSK Ús. 42. és 83. kötet, saját szerkesztés.

Az Alföld átlagos népsűrűsége, az összehasonlítható adatokat figyelembe véve, 1900 és 1930 között csaknem harmadával, 88 főről 116 főre emelkedett. A századfordulón öt olyan, nagyobb terület körvonalazódott, ahol az átlagos népsűrűség meghaladta a 90 főt. Ilyen volt a főváros és agglomerációja, a Cegléd–Jászberény–Szolnok háromszög, a Csongrád–Szeged–Makó–Gyula–Szarvas gyűrűje, Nyíregyháza szomszédsága, a Szamos-menti és a Tisza-menti falvak többsége Csenger–Záhony vonalában (3. ábra). Három évtizeddel később ugyanezek a területek maradtak a legnagyobb népességkoncentrációjú zónák. Azzal a különbséggel, hogy egyre kiterjedtebb részeket öleltek fel, miközben „nyúlványaik” elkezdtek egymással összenőni. Ennélfogva újabb, magas népsűrűségű területek kezdtek körvonalazódni, úgymint Debrecen és déli környezete (a megyeközponttá lett Berettyóújfalu) vagy az északi hegységelőtér Alföld-peremi része. Mindezek háttérben megfigyelhető, hogy Budapest és kiterjedt agglomerációja, a regionális központok és környezetük kiemelt migrációs célpontok voltak. Népeségnyereségük jelentős része a bevándorlásból származott. Ugyanakkor az északkelet-alföldi népességkoncentráció kiváltó oka nem a bevándorlás, hanem a magas (többnyire 20 ezrelék feletti) természetes szaporodás volt (4. ábra). Ennek eredményeként – figyelembe véve az aprófalvas településállományt, a kedvezőtlen birtokszerkezetet és a többnyire gyenge termőképességű földeket – a terület túlnépesedett, és az Alföld egyik legnagyobb népességkibocsátó régiója lett a korszakban.

3. ábra Az Alföld népsűrűsége 1910-ben és 1930-ban (fő/km²)
 Forrás: MSK Ús. 42, 46, 83. kötet, saját számítás és szerkesztés.

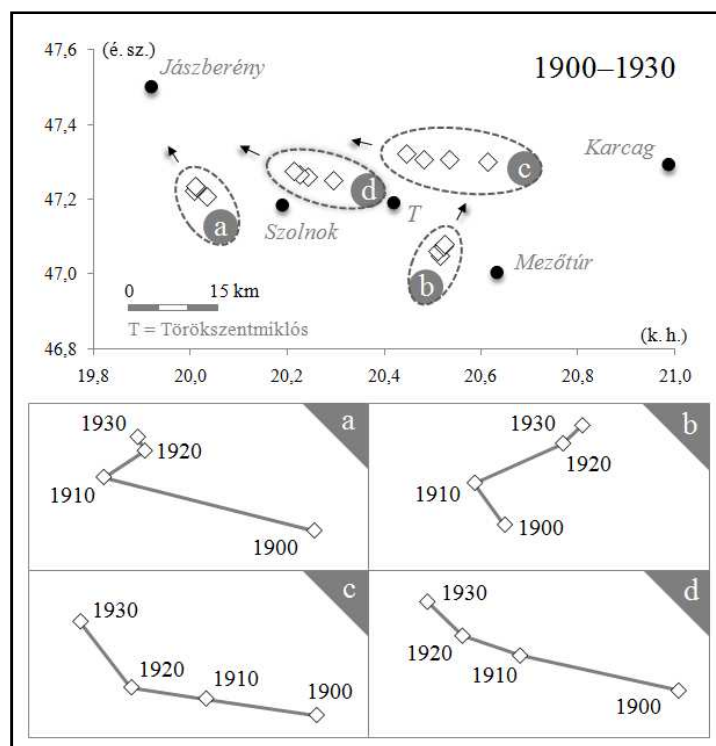

4. ábra Az alföldi települések természetes szaporodása (helyenként fogása)
 az 1911–1920 és 1921–1930 közötti időszak éves átlagában (ezrelék)
 Forrás: NFAK 1969, MSK Ús. 83. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Az alföldi lakosság térbeli elrendeződésével kapcsolatban a súlypontelemzés²⁷ eredményei rámutatnak arra, hogy a népesség képzeletbeli középpontja 1900 és 1920 között nyugat-északnyugati, később viszont, inkább észak-északnyugati irányba mozdult el. A súlypont ez idő alatt 6,8 kilométerrel tolódott nyugatabbra (5. ábra, d). Az elmozdulás mértéke a századelőn nagyobb volt, mint a tízes és a húszas években együttevén – jelezve ezzel a háttérben meghúzódó folyamatok összetettségét. A történetek megértéséhez fontos különbséget tenni a városok és a falvak szintje között.

²⁷ Az Alföld településeinek népességsúlypontját az $x = \frac{\sum_{i=1}^n f_i x_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$; $y = \frac{\sum_{i=1}^n f_i y_i}{\sum_{i=1}^n f_i}$ összefüggések alapján számítottam ki egy külön erre a célra épített, 15 ezer adatból álló adatbázis felhasználásával. Ahol x és y egy település földrajzi koordinátái tízesed fokban megadva, míg az f a tömeg, ebben az esetben az adott település adott évi lakosság száma. A súlypontszámítások módszertanához lásd: BENE-TEKSE 1966: 11–21, továbbá NEMES NAGY József 2005: 72–74.

5. ábra A népességsúlypont eltolódása az Alföldön a városi és a falusi lakosság bontásában, 1900–1930

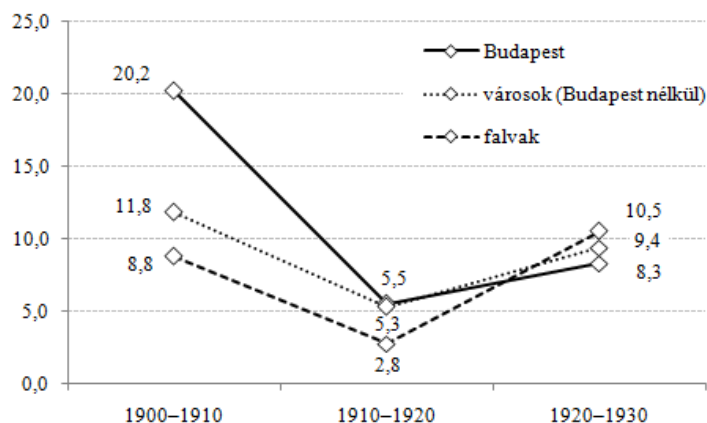
Forrás: MSK Ús. 42. és 83. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Megjegyzés: a) városok Budapesttel, b) városok Budapest nélkül, c) csak a falvak, d) összes alföldi település. A súlypont eltolódása légvonalban: a) 3,6 km északnyugatra, b) 3,4 km észak-északkeletre, c) 13,0 km nyugatra, d) 6,8 km nyugatra. (Az összesítő felső ábra méretarányos, szemben a kinagyított alsó négy a–d ábrákkal, amikre ez nem vonatkozik.)

A századelőn egyértelmű, hogy a főváros rohamos léptekkel – bár lassuló ütemben – zajló népességkoncentrációja az, ami az alföldi súlypontot nyugatabbra vonta (5. ábra, a). Ezzel szemben a „várossúlypont”, Budapestet nem számítva, már a századelőn sem annyira nyugatra, mint inkább észak-északnyugatra tolódott, amiben Hatvan (25), Szolnok (15), Heves (14) és Jászberény (12 százalékos) átlag feletti népességnövekedése játszotta a főszerepet. Pusztán e négy városban zajló gyarapodás önmagában 8 százalékat adta a teljes városi lélekszámnövekedésnek²⁸ a 20. század elején. A következő, 1910-es évtizedben a háború alatt visszaeső születésszám és a madárinfluenza²⁹ együttes következményeként mind a város, mind a vidék lélekszáma a korábbi érték alig felével, csupán 72 ezer illetve 98 ezer fővel emelkedett. Ez jelentősen megváltozott a harmadik vizsgált évtizedben. Túl azon, hogy visszatért a növekedés a háború előtti értéktartományba, a városok nem érték el a koncentrációnak azt a szintjét, mint amit a falvak lakossága produkált ekkortájt (6. ábra). Tulajdonképp az Alföldön, hosszú évtizedek óta, gyorsabb ütemben emelkedett a falvak lélekszáma, mint a városoké. Budapesten a húszas években többen haltak meg, mint ahányan születtek, ami szintén hatással volt arra, hogy a városok súlypontja mindinkább az ellenkező irányba, észak-északkelet felé mozduljon el (5. ábra, a–b). Ebben persze az is szerepet játszott, hogy a vidéki városok természetes szaporulata a húszas években átlagosan 8 ezrelékre emelkedett – jó néhány olyan közép- és észak-tiszántúli várossal az élen, ahol ennek az értéknek a kétszerese-háromszorosa volt a jellemző. Ezenfelül a súlypont kelet felé történő elmozdulásában az 1919 után Erdélyből érkező menekültáradat határ menti vagy határ közeli városokban való ideiglenes megtelepedése is döntő volt.

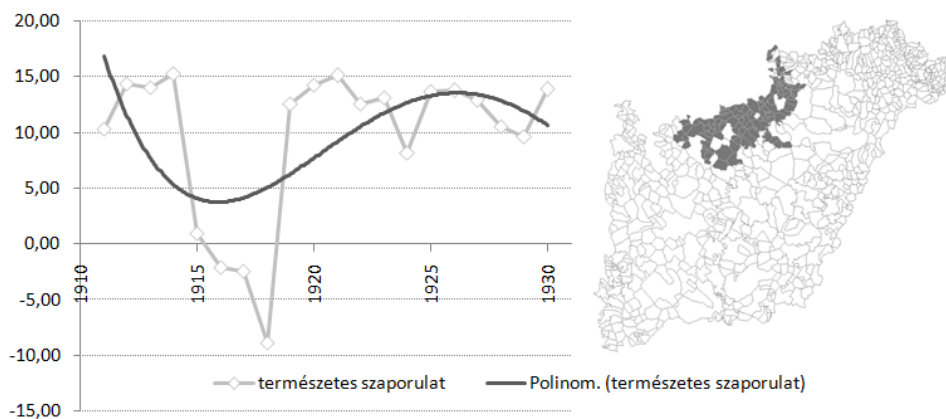
²⁸ Továbbra is Budapest nélkül.

²⁹ APPENZELLER 2005: 52–75.

6. ábra Az alföldi városok és falvak lakosságának növekedési üteme, 1900–1930 (százalékban)
 Forrás: MSK Ús. 42. és 83. kötet, saját számítás és szerkesztés.

Végül, a falvak súlyponteltolódását az előbbi folyamatok összetettsége mellett leginkább az befolyásolta, hogy tovább nőtt az északi hegységelőtér Alföld-peremi részén a népsűrűség (3. ábra), így 1920 után a „falusúlypont” mozgása élesebb fordulót „vett” észak felé (5. ábra, c). E mögött egyértelműen az hozódott meg, hogy erről a vidékről az elvándorlás a kedvezőbb helyi és helyzeti energiák okán mérsékeltebb, míg a természetes szaporulat az évtized végig folyamatosan növekvőben volt, illetve magasan maradt (4. ábra, 7. ábra).

7. ábra A hegységelőtér észak-alföldi falvainak természetes szaporodása, 1911–1930 (ezrelékben)
 Forrás: NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

Vidékről nemcsak városba...

Az egymással összehasonlítható (779), összesített adatok alapján az Alföld településállományának háromnegyede népességvesztő terület volt, és csak 110 akadt olyan, ahová többen vándoroltak be, mint ahányan azt elhagyták. Ebből a 110 településből mindössze 29 volt város. Ennek ellenére a kimutatható összes népességyeréség 65 százalékát fogadták, köztük Budapesttel az élen (3. táblázat). Az adatok azonban több esetben is megtévesztőek. Először is a határ menti települések közül Szeged esetében különösen jól látszik, hogy az első világháború után elcsatolt, korábban kiterjedt vonzáskörzetéből származó bevándorlások száma jelentősen csökkent. A város új geopolitikai helyzete kedvezőtlen hatással volt a helyi gazda-

ságra, így közvetve a bevándorlásra is. Ezt a helyzetet igyekeztek 1921-től például azzal ellensúlyozni, hogy idehelyezték az egyetemet Kolozsvárról. Másodsor, az is jól látszik, hogy Baja rendkívüli népességnyerése a húszas években szokatlanul magas érték. Ennek magyarázata abban áll, hogy a szomszédos Bajaszentistván községet közigazgatásilag a városhoz kapcsolták, több mint 3300 fős lakosságával együtt.³⁰ Ennek ellenére tény, hogy jelentős volt a tisztviselők betelepülése, a munkáscsaládok visszaköltözése és az új iskolák működése is számottevő bevándorlást indukált, amit az 1930. évi népszámlálási kiadványban is fontosnak tartottak külön megjegyezni.³¹

3. táblázat
Az 1901 és 1930 közötti időszakban népességnyeréssel rendelkező alföldi városok csoportja hierarchiai szintenként elkülönítve (százalékban)

Város	1901–1910	1911–1920	1921–1930	1901–1930	Népességnyerés szám szerint (fő)
<i>I. Főváros</i>					
Budapest	11,2	5,3	8,9	29,0	212 336
<i>II. Regionális központ</i>					
Debrecen	13,7	7,5	6,7	32,2	24 160
Szeged	3,0	-3,6	7,1	7,0	7 253
<i>III. Megyeközpont</i>					
Baja	2,0	-0,2	66,3	64,8	13 202
Szolnok	2,4	10,5	10,0	27,0	6 853
Nyíregyháza	5,1	9,5	7,6	26,0	8 612
Gyula	7,2	9,8	5,2	23,6	5 287
Kecskemét	2,8	4,1	-2,4	4,6	2 633
Békéscsaba	0,7	-1,5	1,2	0,4	137
<i>IV. Középváros</i>					
Kisvárdá	9,9	10,3	13,0	40,4	3 335
Újpest	16,8	-0,4	14,1	35,3	14 764
Kiskunhalas	11,1	2,5	1,8	16,7	3 312
Vác	7,1	3,7	2,7	14,4	2 419
Cegléd	2,2	5,5	-4,9	2,4	728
Orosháza	-4,8	6,9	-1,2	1,0	220
<i>V. Kisváros</i>					
Nyírbátor	16,1	8,7	-0,1	27,3	1 625
Mátészalka	-5,8	2,3	22,6	24,0	1 295
Szikszo	13,2	2,2	0,5	16,3	648
Berettyóújfalu	-1,6	2,1	8,7	11,0	847
Bácsalmás	9,0	-6,1	3,6	5,8	539
Nagykálló	1,7	1,1	2,3	5,5	401
Hatvan	3,5	2,8	-1,3	5,2	501
Nagykátá	8,0	1,9	-5,2	3,4	256
Kiskőrös	10,4	-1,9	-5,0	1,4	134
<i>VI. Járási funkciókkal is rendelkező település</i>					
Tiszaöldvár	-1,4	5,5	7,1	13,2	1 063

³⁰ NM EAD Közigazgatási tájékoztató lapok, Nr. St-159.

³¹ MSK Ús. 83. kötet: 41.

Csenger	-7,1	-2,7	19,5	11,0	371
Sarkad	-2,9	5,4	0,2	3,3	286
Mándok	-4,9	0,7	3,9	0,3	10
Dunavecse	2,1	2,3	-4,1	0,1	6
Összesen					313 233
Népességnyereséggel rendelkező alföldi települések (110) összesen					484 987

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969. Saját számítás.

Az előbbieket figyelembe véve mégis elmondható, hogy a vándorlás kiemelt célpontjai a városhierarchia felső három szintje mellett azok a közép- és kisvárosok, valamint járási funkciókkal is rendelkező települések voltak, amelyek az új államhatár közelében feküdtek. Kisvárda, Mátészalka, Csenger, Berettyóújfalu, Sarkad és Bácsalmás végső soron legalább 6 ezer főt, s ha még Gyulát és Békéscsabát is hozzávesszük földrajzi helyzetüknél fogva, akkor együttesen több mint 12 ezer lakost vonzottak. Mindent összevetve a 29 kiemelt vándorlási célterületnek számító város, saját összlakosságának közel negyedével, legkevesebb 313 ezer fővel gyarapodott a 20. század első harmadában – pusztán bevándorlásból eredően. Ez az összeg a vándorlási nyereséggel rendelkező településekre érkező népességnek (485 ezer főnek), ahogyan arról már volt szó, csaknem kétharmadát adta.

A célterületek másik, lényegesen nagyobb csoportját a falvak képezték. A 81 község hiába adta e települések közel háromnegyedét, a bevándorló összlakosságnak – a szűkös potenciál miatt – kizárólag harmadát volt képes „lekötni”. E falvak kétötöde kevesebb mint 10 százalékos bevándorlási mérleget könyvelhetett el. Újabb ötöde pedig olyan település volt, ahol a bevándorlás mértéke meghaladta a helyi lakosság szám legalább harmadát. Ilyen volt például Miskolc szomszédságában Hejőcsaba valamint a főváros közelében Kerepes, Rákoscaba vagy Vecsés, ahol a népesség kétszeresére, két és félszeresére nőtt a vizsgált időszakban. A pozitív vándorlási egyenleggel bíró községek ötöde-hatoda a nagyobb városok – mint Békéscsaba,³² Kecskemét³³ vagy Baja³⁴ – körül helyezkedtek el (8. ábra). Budapest és Miskolc növekvő agglomerációjának egy része az Alföldre nyúlt. Az előbbi 22, az utóbbi 10 települést rendezett maga köré a pozitív vándorlási egyenleggel bíró alföldi községek közül. A főváros felé irányuló tömeg jelentős része a kedvezőbb bérleti viszonyok miatt inkább az agglomerációban telepedett le.³⁵ A századelőn kimutatható, hogy az ország – így az Alföld – minden területéről érkeztek bevándorlók a térségbe.³⁶ Ráadásul ekkor már érzékelhető volt a szuburbanizációs folyamat is, Budapestről a lakosság egy része elkezdett a környező „elővárosokba” kiköltözni. Bár a Miskolc környéki agglomeráció szerényebb méretű volt, a migráció, ennek ellenére, hasonlóan összetett folyamatként működött a térségben. A város alföldi agglomerációjába elsősorban a Nyírségből, a Bodroghözéből és a Taktaközéből érkezhettek nagyobb számban bevándorlók, főleg az e területeken jellemző magas „népességnomás” miatt. Ugyanakkor a szuburbanizáció már itt is megfigyelhető folyamat a háború után. Az 1920-as években például Mezőnyékre, Hejőcsabára munkások és tisztviselők költöztek nagyobb számban Miskolcra.³⁷ A közeli Felsőzsolcára pedig ekkor már általánosnak volt mondható a kiköltözés, ahogyan azt a korszakban megfogalmazták: a „lakosok kirajzása”.³⁸

³² Kondoros, Nagyszénás, Medgyesegyháza, Nagykamarás

³³ Tiszakürt, Tiszaug, Tiszasas, Alpár, Tatárszentgyörgy, Örkény

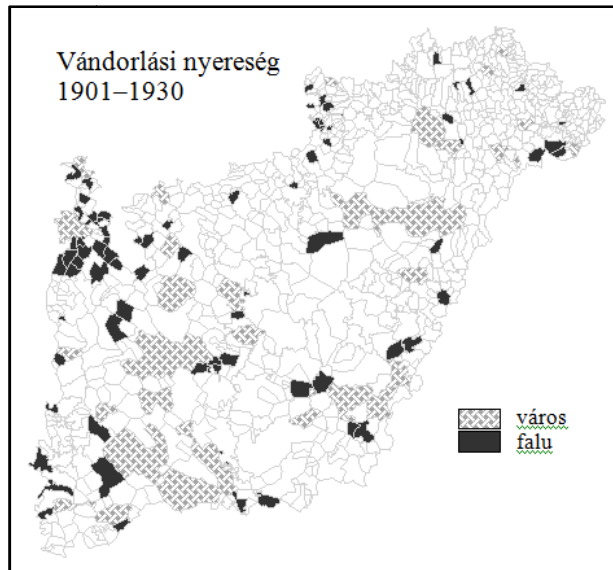
³⁴ Szeremle, Érsekcsanád, Jánoshalma, Bogyiszló

³⁵ GYÁNI 1998: 92.

³⁶ BELUSZKY 2005: 222, 48. ábra.

³⁷ MSK Ús. 83. kötet: 62.

³⁸ Uo.

8. ábra Vándorlási nyereséggel rendelkező alföldi települések városok és falvak szerinti bontásban, 1901–1930

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

Nyíregyházától északra és keletre a kisvárosok mellett tíz olyan falu említhető fel, ami céltelepülés volt.³⁹ Köztük Ura, ahol az 1910-es években a helyi lakosságnak még a negyede elvándorolt, de az 1920-as években már a bevándorlás mértéke meghaladta a 17 százalékot. Ezúttal a mozgatórugó a földosztás volt.⁴⁰ A környező községekből tömegesen érkeztek Urára, mivel területének nyolcadát „osztották fel”,⁴¹ több mint 330 igénylő között. Hasonló volt a helyzet a közeli Tyukodon is, ahol csaknem 800 hold föld talált közel 460 új gazdára.⁴² Tény azonban, hogy a földosztás önmagában nem volt elegendő a népesség megtartásához, odavonzásához. Ezt egyértelműen igazolja, hogy a földhöz és házhelyhez juttatottak száma s a vándorlási egyenleg közötti korreláció értéke rendkívül alacsony, mindössze +0,1. Ez a gyenge kapcsolat ugyan arra utal, hogy van némi összefüggés aközött, hogy mennyien jutottak földhöz, és aközött, hogy mennyien érkeztek az adott településre, mégis az adatokból inkább az látszik, hogy akkora volt a földínség az Alföldön, olyan nagy tömegnek lett volna szüksége a földre, hogy sokaknak minden szándék ellenére sem juthatott belőle. Ami jutott, legtöbbször a helyi lakosság igényét, szükségletét sem fedezte. Ezért aztán bár meglepő, nincs mit csodálkozni rajta, hogy az alföldi vándormozgalomban a földosztás szerepe – néhány kivételtől eltekintve – teljességgel elhanyagolható. A földosztás nyomában ennél fogva nem indult tömeges el- vagy bevándorlás. Ellenkezőleg, a földosztás szerepe, amit nem lehet eléggé hangsúlyozni, inkább abban nyilvánult meg, hogy visszafogta a háború utáni felfokozott indulatokat, és jelentősen mérsékelte az elvándorlás folyamatát (erre később még részletesen visszatérek). Mindent egybevetve, az 1935. évi adatok alapján, az Alföldön, 272 ezren jutottak földhöz vagy házhelyhez, ami a táj (Budapest nélküli) lakosságának a 8 százalékát adta.

Az elvándorlás és a településméret között az előbbinél szorosabb összefüggés ismerhető fel. A századelőn és a húszas években hasonló arányú elvándorlás volt jellemző az azonos méretű településekről (4. táblázat). Világos, hogy arányában a legnagyobb népességvesztést az 500 főnél alacsonyabb lélekszámú falvak szenvedték el az Alföldön (is), hiszen lakosságuk tizede nagyobb településen kezdett új életet. Tény ugyanakkor, hogy az 1910-es években, alighanem a háborúban szolgálatot teljesítő fiatal, munkaképes, férfi lakosság távollété

³⁹ Luka, Beszterec, Gégény, Nyírpazony, Kiskálló, Vásárosnamény, Zsarolyán, Mérc, Tyukod és Ura.

⁴⁰ MSK Ús. 83. kötet: 56.

⁴¹ Mintegy 740 katasztrális holdat.

⁴² MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

miatt látványosan mérséklődött, harmadára esett vissza az elvándorlók száma az alföldi „törpe falvakban”.

4. táblázat
A vándorlási egyenleg alakulása a települések
népességnagysága szerint, 1901–1930 (százalékban)

Népességnagyság- kategória (fő)	Településszint méret alapján	1901–1910	1911–1920	1921–1930
1–499	„törpe falvak”	–10,0	–3,1	–9,0
500–999	„apró falvak”	–8,6	–6,2	–8,4
1 000–1 999	„kis falvak”	–7,8	–6,7	–6,6
2 000–4 999	„közepes falvak”	–4,0	–4,2	–3,8
5 000–9 999	„nagy falvak”	–4,2	–2,8	–2,8
10 000–19 999	„kisvárosok”	+3,2	+2,3	–2,7
20 000–49 999	„középvárosok”	–0,9	+1,4	–0,2
50 000 felett	„nagyvárosok”	+4,0	+1,4	+6,9
Budapest		+11,2	+5,3	+8,9

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969.

Saját számítás, a szerkesztési mintát lásd DÖVÉNYI 2009: 754.

Mindent figyelembe véve elmondható, hogy a népességkibocsájtás a 2000 főnél alacsonyabb lélekszámú községekben jóval nagyobb volumenű volt, mint az ennél népesebb falvakban. A határ, ami felett már a bevándorlás volt inkább a jellemző, valahol a 10 ezres lélekszámú települések körül húzódott. Érdemes megfigyelni az egybeesést, hogy az alföldi, funkcionális értelemben vett kisvárosok átlagos lélekszáma a vizsgált időszakban éppen ekörül alakult: 10 ezerről 12 ezerre emelkedett. Fontos azonban, hogy a 10 ezer főnél népesebb települések csoportjai sem tekinthetők egyformán mind vándorlási célterületnek. A századelőn még a 10–20 ezres és az 50 ezer főnél nagyobb népességkoncentrációk voltak igazán vonzóak. Tehát a vándorlók, vagy a kisvárosokat, vagy az alföldi viszonylatban vett „nagyvárosokat” részesítették előnyben. A „középvárosokra” már inkább a népességkibocsájtás volt a jellemző. Hogy melyik irányba, „lefelé” vagy „fölfelé”? – az a rendelkezésre álló adatokból nem válaszolható meg. Bizonyára mindkét szint felé történetek elvándorlások. Kétségtelen azonban, hogy a háború után, a területi átrendeződést követően, az átlagértékek alapján, kizárólag az 50 ezernél nagyobb lélekszámú települések rendelkeztek pozitív vándorlási mérleggel. Természetesen az átlag sok lényeges vonást elfed, mégis rámutat arra, hogy valami alapvetően megváltozott. Befejeződött az alsóbb hierarchiai szinteken az 1870 körül meginduló közigazgatási funkciók kiépítése. Ezek a központok csak addig voltak migrációs szempontból vonzóak, amíg az új funkciók, új szolgáltatások megtelepedését, ezzel együtt közvetlenül és közvetve új munkahelyek létrejöttét, fenntartását segítették elő. Ezek a járási funkciókkal is rendelkező települések és kisvárosok, legtöbbször más erőforrás, más gazdasági potenciál felett csak korlátozottan rendelkezve, nem lehettek huzamosabb ideig vándorlási célpontok. Ezt a szerepkört pusztán a „nagyvárosok” őrizhették meg társadalmuk arányosabb foglalkozásszerkezete, összetett szolgáltatásaik és a színesebb „életforma-kínálatuk” révén.

A funkcionális értelemben vett városok vándorlási egyenlege 83 ezerről 70 ezerre zsugorodott, jelezve, hogy a bevándorlás üteme és mérete lényegesen csökkent az 1930-as évekre; így a vándorlási egyenleg rátája 4,0 százalékról 2,8 százalékra esett vissza (5. táblázat). E mögött, vélhetően különféle változások húzódtak meg. Először is a háborút követő területi veszteségek olyan részekről fosztották meg az alföldi városokat, amelyek hagyományosan a bevándor-

lási (távolabbi) hinterlandjukhoz tartoztak, és amelyeknek jelentős szerep jutott a városok pozitív vándorlási egyenlegének fenntartásában.

5. táblázat
Az alföldi települések természetes és tényleges szaporodása vagy fogyása, vándorlási egyenlege és rátája 1901–1930

Települések	A	1901–1910	1911–1920	1921–1930	1901–1910	1911–1920	1921–1930
		Természetes szaporodás vagy fogyás (szám szerint)			Tényleges szaporodás (szám szerint)		
Városok							
I. Főváros	1	65 678	1 621	–5 773	148 049	48 625	77 188
II. Regionális központok	2	19 672	8 533	14 731	33 060	11 238	30 051
III. Megyeközpontok	7	20 297	4 869	15 399	28 146	17 132	31 723
IV. Középvárosok	17	44 817	10 906	34 645	41 960	16 584	19 760
V. Kisvárosok	34	42 334	20 504	44 887	31 318	19 799	23 242
VI. Járási funkciókkal is r. t.*	15	17 415	9 402	18 814	10 806	7 465	10 431
<i>Városok összesen</i>	76	210 213	55 835	122 703	293 339	120 843	192 395
Falvak	703	258 454	150 082	279 666	200 865	98 012	246 563
Korlátozottan összehasonlítható t.**		(1 337)	(3 340)	(5950)	..	..	..
Mindösszesen		470 004	209 257	408 319	494 204	218 855	438 958
N=		786	795	803	779	779	779
		Vándorlási nyereség vagy veszteség (szám szerint)			Vándorlási egyenleg rátája (százalékban)		
Városok							
I. Főváros	1	82 371	47 004	82 961	11,248	5,339	8,930
II. Regionális központok	2	13 388	2 705	15 320	7,521	1,282	6,892
III. Megyeközpontok	7	7 849	12 263	16 324	3,676	5,074	6,308
IV. Középvárosok	17	–2 857	5 678	–14 885	–0,622	1,132	–2,873
V. Kisvárosok	34	–11 016	–705	–21 645	–3,133	–0,184	–5,375
VI. Járási funkciókkal is r. t.*	15	–6 609	–1 937	–8 383	–5,359	–1,444	–5,920
<i>Városok összesen</i>	76	83 126	65 008	69 692	4,039	2,764	2,819
Falvak	703	–57 589	–52 070	–33 103	–3,459	–2,791	–1,686
Korlátozottan összehasonlítható t.**		(–975)	(4 121)	(20 186)	..	..	..
Mindösszesen		24 562	17 059	56 775	0,658	0,401	1,257
N=		786	794	800	779	779	779

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás.

Megjegyzés:

A funkcionális értelemben vett városok hierarchiáját lásd: BELUSZKY–GYŐRI 2005: 140–141, 214–228.

A = 1901–1930 között teljes körűen összehasonlítható települések száma (779); * járási funkciókkal is rendelkező települések; ** korlátozottan összehasonlítható települések vonatkozó összesített értékei, mindenkor esetszám: $n=N-\sum A$

Másodszor, a városhierarchia alsóbb szintjein elhelyezkedő központok képtelenek voltak, már a századelőn is, megtartani lakosságuk kisebb részét. Ez „természetes folyamatként” is értelmezhető, hiszen aligha versenyezhetek a nagyobb városok gravitációjával. Ugyanakkor legalább 6-7 ezren, később már nagyobb mértékben, 8-9 ezren hagyták el a járási funkciókkal is rendelkező településeket. A helyzet sokkal kedvezőtlenebb volt a kisvárosok szintjén,

ahonnan a századelőn még csak 11 ezren, később azonban, a háború után, már több mint 21 ezren, lényegében kétszer annyian vándoroltak el. Ennek oka összetett: a főleg keletről érkező menekültáradat, ami kétség kívül ezekben a városokban is átmeneti otthonra lelt, egy olyan „láncreakciót” indított el, ami a helybélieket is elvándorlásra ösztönözte. Ráadásul, az egyébként igazolhatóan növekvő kisvárosi természetes szaporulat (5. táblázat), vagyis a háború utáni „baby-boom”, szintén ebbe az irányba hatott. Különösen, hogy a háborút követő kedvezőtlen gazdasági helyzet, a megszálló román hadsereg által kifosztott gazdaságok és vállalkozások veszteségei tovább gyengítették a kisvárosok amúgy is szűkös gazdasági potenciálját akkor, amikor a következő években érzékelhetően nőtt ezeknek a településeknek a „népességterhelése”. Ez pedig felveti a kérdést: vajon átmenetileg nem kerültek-e olyan helyzetbe ezek az alföldi kisvárosok, hogy átlépték volna az eltartóképességük határát az 1920-as években? Az adatok ebbe az irányba mutatnak. A középvárosok szintjén sem volt jobb a helyzet, sőt az elvándorlók száma 2-3 ezerről 14-15 ezerre, mintegy négyszeresére ugrott a vizsgált időszakban. Ezen az sem javított lényegesen, hogy az első világháború évtizedében átmenetileg közel 6 ezer főre nőtt a népességnyerességük.

Harmadszor, számításba kell venni azt is, hogy az alföldi városokba irányuló bevándorlást az is tompította, hogy a mozgások egy része a helyi tanyákra irányult. (Ez a folyamat, a felhasznált, eleve összevont adatokban nem jelenik meg, mivel a települések közigazgatási területén belüli, a bel- és a külterület közötti lakosságcsereéről van szó.) A falvakban és a városhierarchia két alsó szintjén ugyancsak növekvő természetes szaporulat alapvetően a tanyasi, és csak részben a belterületi népességkoncentrációt emelte. A „népességfelesleg” egy része – ily módon – nem elvándorolt, hanem mindössze kiköltözött a környező tanyákra.

Mindezek együttesen játszottak szerepet abban, hogy a városhierarchia felső szintjein a vándorlási nyereség csak mérsékelt volt. Budapest helyzete érthető,⁴³ többször volt róla szó. Debrecen és Szeged, regionális központként ekkor még nem rendelkezett agglomerálódó övezettel, így a bevándorlás közvetlenül érintette területüket; miközben az új, határ menti pozíciójuk sokat elvett vonzerejükből. Ugyanakkor a Debrecen felé irányuló migráció nagy részét a megemelt közigazgatási szerepkörű Berettyóújfalú „fogta fel”. Kivételt egyedül a megyeközpont szintű városok képeztek, ahol a bevándorlások száma 8 ezerről 13 ezerre emelkedett – amennyiben Bajaszentistván Bajához történt csatolását nem tekintjük migrációnak. Szolnok és Kecskemét kivételével mind határ közeli város volt, így érthető területükön a háború utáni növekvő bevándorlás.

Végül, a falvak vándorlási egyenlege továbbra is hatalmas veszteséget mutatott, jöllehet 58 ezerről 33 ezerre, csaknem felére mérséklődött. Az elvándorlást, ahogy azt láttuk, önmagában nem állíthatta meg a földosztás, de jelentősen fékezte. Mindezt közvetve alátámasztja, hogy az Alföldön földhöz jutott gazdák 81 százaléka faluban élt, illetve hogy a falusi gazdák negyede-ötöde (!) épp a földosztás eredményeként válhatott birtokossá,⁴⁴ ami feltétlen hatással volt az elvándorlók számának csökkenésére. Ugyanakkor a növekvő természetes szaporulat, egyebek mellett, arra is utal, hogy változatlanul nagy szükség volt az őstermelésben a fizikai munkaerőre, kivált, hogy az alföldi mezőgazdaság gépesítettsége, összevetve a Dunántúl és az északi országrész értékeivel, több tekintetben is kedvezőtlenül alakult.⁴⁵ Voltaképp ezt az állapotot konzerválta a táj aránytalan földbirtokszerkezete is.⁴⁶

⁴³ Budapestben a vándorlási egyenleg 82-83 ezer fő körül alakult a háborús évtizedet leszámítva. Ebben a „stagnálásban” alighanem a szuburbanizáció és az agglomerálódó környezet együttesen játszotta a főszerepet.

⁴⁴ A földbirtokhoz jutottak száma 1935-ben az Alföldön 174 918 fő volt. Ebből 32 739 fő városban, 142 179 fő pedig faluban élt. A táj összes földbirtoka ebben az évben 907 431 volt, amiből 304 358 városi, 603 073 falusi gazdaság volt. MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

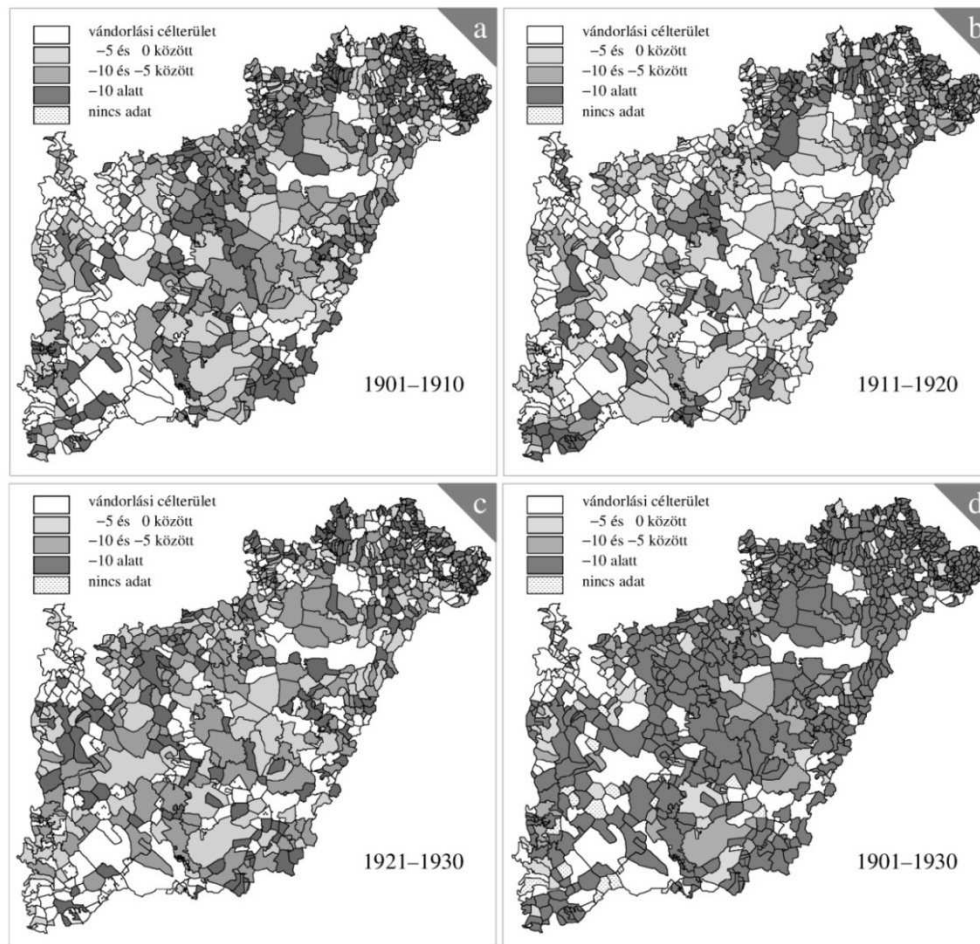
⁴⁵ GUNST 1970: 426–438, vö. NAGY 2003: 459 – felső ábra, vö. NAGY 2005: 336, 379.

⁴⁶ Az Alföldön, 1935-ben, a 907 431 földbirtokból 682 774 volt 5 katasztrális holdnál kisebb. MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

A népességveszteség összefüggő, kiterjedt területei

A 19. század utolsó két évtizedében az európai piacon megjelenő olcsó, tengerentúli gabona átmenetileg árcsökkenéshez vezetett.⁴⁷ A kalászosok ára azonban a századfordulón ismét emelkedni kezdett,⁴⁸ ami a háború előtti, utolsó szakaszát nyitotta meg a Kárpát-medencei gabonakonjunktúrának. Mindez természetesen hatással volt az alföldi vándormozgalom alakulására is (9. ábra, a).

9. ábra Az alföldi települések vándorlási egyenlege évtizedenként 1901 és 1930 között
Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

Az adatokból jól látszik, hogy arányában a legkisebb népességveszteséget azok a területek szenvedték el, ahol a szántóföldi művelés, azon belül is a gabonafélék túlsúlyban voltak.⁴⁹ Ezért a Közép- és Dél-Tiszántúl vándorlási vesztesége helyenként – például a Sárrétek keleti, aprófalvas településein és a Viharsarok szintén keleti részein – haladta csak meg a 10 százalékot. Ezzel párhuzamosan vándorlási célterület lett a Tiszántúlon Nyíregyháza, Debrecen és Békéscsaba – mint malomipari központ.⁵⁰ A Duna–Tisza közén, a Szeged–Kiskunhalas–Kecskemét „vonallal” úgyszintén migrációs célterületté vált, miközben környezetük általában

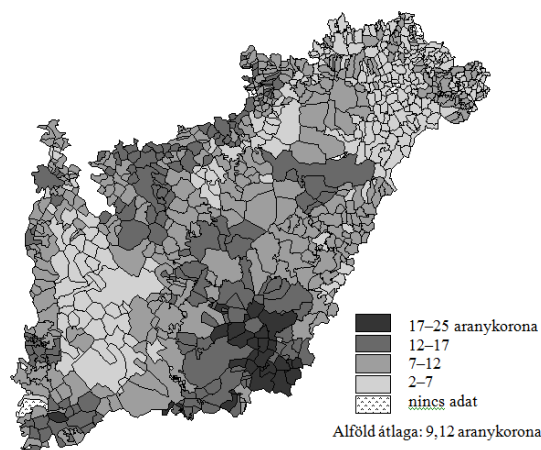
⁴⁷ KÖVÉR 1998: 364.

⁴⁸ KÖVÉR 1982: 233.

⁴⁹ TIMÁR 1986: 62, vö. NAGY 2005: 356–357, különösen 98, 99. és 100. ábrák

⁵⁰ MGT 1928.

alacsony népességkibocsájtó települések fűzéréből állt. Az említett „vonal” nemcsak az ismételt gabonakonjunktúrának köszönhető a bevándorlók kitüntetett figyelmét, hanem mindezekelőtt a kibontakozó kertkultúra növekvő munkaerő-keresletének. A legnagyobb, 10 százalékot meghaladó népességveszteséget további két, markánsan kirajzolódó terület szenvedte el a világháborút megelőző évtizedben. Az egyik, a Nagykunság és a Jászság találkozásában fekvő falvakat, a másik pedig a Tiszahát és az Észak-Tiszántúl községeit ölelte fel. Az előbbi az Alföld legaszályosabb részének számított, ahol az éves csapadékösszeg még az 500 millimétert sem érte el.⁵¹ Az utóbbi pedig az Alföld egyik leggyengébb termőképességű vidéke volt (10. ábra), ami a nyírségi, a szatmári, a beregi és a bodrogi tájat foglalta magába.

10. ábra Egy katasztrális hold termőterületre jutó kataszteri tiszta jövedelem aranykoronában (1935)
 Forrás: MSK Ús. 99. kötet, saját számítás és szerkesztés.

A gyenge talaj, a középkori aprófalvas településszerkezet és a kedvezőtlen földbirtokmegosztás tulajdonképpen már az „indulásnál” lehetetlenné tette a helybeliek társadalmi mobilitációját. Ebben a konstellációban a növekvő „népességnomás”, ahogyan arról már szó volt, a terület túlnépesedéséhez, nagyarányú elvándorláshoz vezetett. A helyzetet csak tovább rontotta, hogy Debrecenen és Nyíregyházán kívül más, nagyobb felvásárló piac, ami ösztönzőleg hathatott volna a régió gazdaságára, nem volt a közelben. Ehelyett egy sor belső piacközpont alakult ki a századfordulóra (Csenger, Fehérgyarmat, Kisvárd, Mándok, Mátészalka, Nyírbakta, Nyírbátor, Nyírmada, Ricse és Vásárosnamény), amik alföldi viszonylatban meglepően kiterjedt, elsősorban tiszta vonzáskörzettel rendelkeztek.⁵² Kis súlyuknál fogva azonban képtelenek voltak a régió modernizációs hídfővé válni. Ennélfogva a társadalom és a gazdaság egyébként is szűkös energiái „bennrekedtek”, és csak kevésbé mutattak „kifelé”, más tájak, országrészek irányába. A helyi áru nagy része a távolabbi piacokon, a nagyobb szállítási költségek miatt, gyakran versenyképtelen maradt. A kényes, puha húsu szatmári gyümölcsök – legalábbis ebben a formában – nem kelhettek versenyre, például a fővárosi piacon a közeli kecskeméti, nagykőrösi és ceglédi terményekkel. Mindezek eredőjeként és az ipar hiányában, ami a mezőgazdasági munkanélküliek tömegét legalább részben foglalkoztathatta volna, nem maradt más választása sokaknak, minthogy szülőföldjüket hátrahagyva más területeken találjanak maguk és családjuk számára kedvezőbb körülményeket, megélhetést.

⁵¹ CHOLNOKY [1937]: 48–49. oldalak közötti térképlap.

⁵² NM EAD Közigazgatási tájékoztató lapok. (Az alföldi községek adatainak összesítése alapján tett megálapítás – Sz. Zs.)

Az 1910-es években javult ugyan elvándorlás tekintetében a helyzet, de összességében az előbb említett területek maradtak a legnagyobb népességveszteségű régiók (9. ábra, b). Az 1920-as években emellett olyan területek léptek a népességkibocsájtó vidékek sorába, amelyek korábban kifejezetten migrációs célterületnek minősültek. Ilyennek számított Budapest közelségében a Gödöllői-dombság alföldi peremvidéke (9. ábra, c), de elvándorlási szempontból ilyen összefüggő területté vált a Kiskunhalastól északra fekvő Duna–Tisza közi táj, beleértve a Három Várost és közvetlen környezetét is.

Az első világháborút követő időszak gazdasági teljesítőképességének megítélése alapvetően megváltozott az utóbbi évek hazai történetírásában, midőn lényegesen kedvezőbb színben tüntetik fel a szóban forgó gazdasági folyamatokat.⁵³ Összességében az egy főre jutó hazai termék már 1929-ben meghaladta ötödével a háború előtti utolsó békeév szintjét, jóllehet a nyugat-európai átlag felét éppen csak felülmúlta. Ebből is látszik, bár nehéz helyzetben volt a magyar gazdaság, mégis, a monarchia utolsó évtizedében a már lassuló éves növekedési ütemnek mintegy kétszeresét (2,7 százalék) produkálta a két világháború közötti időszakban.⁵⁴ Ezek a hol kedvezőnek, hol kedvezőtlennek ítélt gazdasági folyamatok, egyebek mellett, a vándormozgalomra is hatással voltak. Az ipar viszonylag gyorsan alkalmazkodott az 1920 utáni helyzethez. A nemzetgazdasági szempontból kiemelt fejlesztési területnek minősülő textilipar, az alacsony beruházási költségek és a növekvő hazai kereslet okán, egyre nagyobb számban olcsó, szakképzetlen munkaerőt kezdett foglalkoztatni. Ennek eredményeként a textilipari munkások száma három-négyszeresére nőtt,⁵⁵ amihez kétség kívül az alföldi vándormozgalom is háttérrel biztosított. Ugyanakkor az új exportértékesítési viszonyok és a gabonafélék világpiaci árának folyamatos csökkenése következtében a húszas évek második felében olyan helyzet állt elő az átalakuló malomipar közepette, amire a kisparaszti gazdaságok, rugalmatlanságuk miatt, nem adhattak gyors választ.⁵⁶ Ahol ezzel megpróbálkoztak, szembeülni kellett az eladósodás felvállalásával.⁵⁷ A legtöbb gazdaságban azonban, ilyen átalakításra még csak kísérlet sem történt. Lényegében az inercia méretét mutatja, hogy az alföldi gazdaságok pontosan háromnegyede 5 holdnál kisebb méretű üzem volt a harmincas években.⁵⁸ A helyzetet nehezítette, hogy az ugar aránya a háború előtti érték bő kétszeresére emelkedett, sőt voltak olyan területek – elsősorban a Nyírségben, a Szatmári-síkságon, a Beregben, a Jászság és a Nagykunság vidékén –, ahol a szántóföldi művelés alól kivont földek aránya meghaladta a 20 százalékot.⁵⁹ Ezen folyamatok eredőjeként megélénkült az Alföldön bonyolódó vándormozgalom, amit kétség kívül a tájra jellemző ipari nagyüzemek hiánya is erősített, nemcsak a határon túlról érkező bevándorlók tömege. Az Alföldről legkevesebb 183 ezren keltek útnak az 1920-as években, miközben legalább 220 ezren választották ekkoriban a táj valamely városát vagy falvát otthonul.

Mindent egybevetve a 20. század első harmadában az alföldi településeknek, ahogyan arról már volt szó, legalább háromnegyede, más számítás szerint négyötöde szenvedett vándorlási veszteséget. Az elvándorlók tömege hozzávetőlegesen 0,5 millió főre becsülhető minimum – a rendelkezésre álló adatok alapján. Legalábbis ennyi eseti elköltözést rögzítenek a felhasznált források. Ebben természetesen nincsenek benne a településeken belüli lakhelyváltások, s nincsenek szétválasztva azok az esetek, amikor valaki többször is elköltözött, és így tovább. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy a vizsgált három évtized alatt hatalmas összefüggő területeken haladta meg a vándorlási veszteség a 10 százalékot (9. ábra, d). Ilyen terület volt, néhány ki-

⁵³ ROMSICS 2008 vö. TOMKA 2010.

⁵⁴ Az adatokat lásd: TOMKA 2010: 32, 36, 38.

⁵⁵ KAPOSÍ 2010: 288.

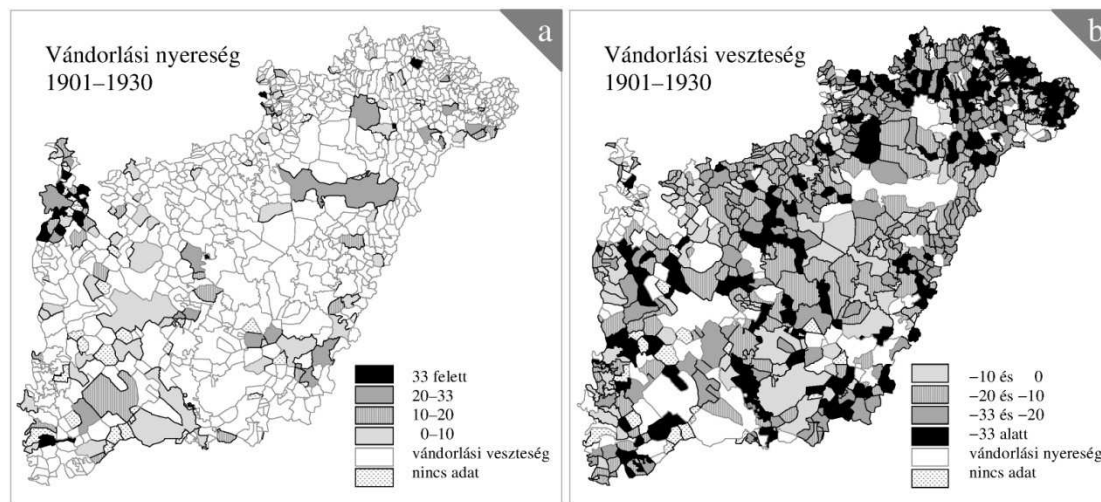
⁵⁶ Uo. 286.

⁵⁷ Lásd a kecskeméti gazdák eladósodásának példáját: SZILÁGYI 2012: 124–140.

⁵⁸ MSK Ús. 99. kötet, saját számítás.

⁵⁹ HONVÁRI 1996: 377.

vételtől eltekintve a teljes Közép- és Észak-Tiszántúl, a Bodroghöz, a Taktaköz, az Északi-középhegység alföldi előtere és a Jászság is. A Duna–Tisza közén és a Dél-Tiszántúlon szintén jó néhány település szenvedett 10 százaléknál nagyobb népességvesztést, de ezek térszerkezetére inkább a mozaikosság a jellemző.

11. ábra A vándorlási nyereség és veszteség mértéke, 1901–1930
 Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

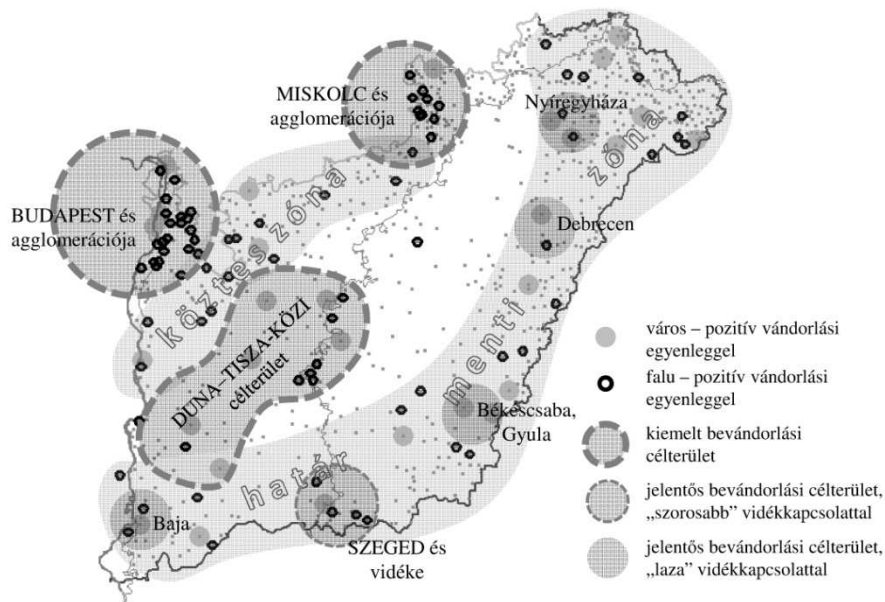
Végül vannak olyan, különösen nagy népességvesztésű vidékek, ahol a lakosság legalább harmada döntött az elvándorlás mellett (11. ábra). Ilyen volt szinte a teljes Bereg, a Szatmári-sík, a Nyírség északi és déli területe, a Rétköz és a Hortobágy egy része. A Jászság déli pereme, a Kis-Sárrét keleti vidéke, a Tiszazug egy része, a Viharsarok déli pereme valamint a Pesti-síkság Solti-síksággal érintkező területe is.

Összegzés, az alföldi vándormozgalom térszerkezete

Összefoglalva az eredményeket megrajzolható az Alföld vándorlási térszerkezete a 20. század első harmadában. A századelőn (1901–1910), a háború évtizedében (1911–1920) és a trianoni békeszerződés utáni időben (1921–1930) három, egymástól elváló vándormozgalmi korszakot lehet megkülönböztetni. Ezek amennyire eltérő folyamatok mentén formálódtak, legalább annyira egységes képet is formáltak, tekintve, hogy egymásból következtek és egymásra épültek. Az időbeli jellemzők mellett térbeli sajátosságok is markánsan körvonalazódtak (12. ábra).

Három *kiemelkedő* bevándorlási központ, illetve célterület működött a vizsgált időszakban az Alföldön. Ezek közül kettő olyan, a táj peremén, a Kárpát-medence fő vásárvonalán fekvő város volt, ahol az agglomerálódó környezetük a bevándorlók tömegének jelentős részét már ekkor felfogta; és ahol már nemcsak a kívülről érkezők migrációja, hanem a kezdődő szuburbanizáció összetett hatása is érvényesült. Budapest és Miskolc vidéke mellett a harmadik kiemelt vándorlási célpont az Alföld egyik leggyengébb termőterületén alakult ki a főváros és Szeged közötti homokvidéken. A Duna–Tisza közü célterület – Budapest árnyékában is – erős gravitációja több tényező szerencsés konstellációjából eredt. Először is a főváros és a dél-alföldi gazdasági súlypont (Szeged–Újvidék–Temesvár háromszög) közötti területen feküdt. Origójában volt egy olyan köztes térnek, ahol az áramló tömeg (áru és népesség) felfűrt volt mindkét gazdasági központtól. Másodsor, ezt az áramlást segítette elő, egyben határozta meg a területen átmenő, Kárpát-medence egyik fő gazdasági útőere, az Alföld második legforgal-

masabb vasútvonala.⁶⁰ Harmadszor, kiemelkedő szerep jutott a természetföldrajzi adottságoknak, amikor is a 19. század utolsó évtizedeiben fellépő filoxérával szemben immunis homoktalaj, amiben jócskán bővelkedett a szőben forgó vidék, lehetővé tette a szőlőkultúra alföldi elterjedését. A szőlőben gyakran gyümölcsösök is helyet kaptak, így az intenzív kertkultúra egyre látványosabb formát öltött, a nagyobb városok, községek körüli tanyákon, aminek növekvő kereslete elsősorban Budapesten öltött alakot, de idővel a külföldi piacok is megtalálták maguknak a Duna–Tisza közti zöldséget, gyümölcsöt. Mindez jelentős munkaerő-kereslettel járt együtt, ami hozzájárult a pozitív vándorlási egyenleg kialakulásához, és évtizedeken át történő fenntartásához.

12. ábra Az Alföld vándorlási térszerkezetének főbb vonásai a 20. század első harmadában
 Forrás: MSK Ús. 42, 83, 99. kötet; MH 1926; NFAK 1969, saját számítás és szerkesztés.

A Budapest, Miskolc és Duna–Tisza közti migrációs célpontok „ölelésében” egy köztes zóna alakult ki, ahol számos kisebb vándorlási központ, városok és falvak egész sora alakult ki. Lényegében egy olyan, munkaerő-áramlás szempontjából kedvező fekvésű vidékről van szó, ahonnan mindhárom kiemelt vándorlási célterület jól megközelíthető volt. Ugyanakkor e köztes zónának a vonzerejét a változatos tájak – mint a Duna-mellék, a Pesti-síkság, a Gödöllői-dombság, a Kiskunság vagy éppen az északi hegységelőtér vidékének – találkozása alapvetően befolyásolta, jelentősen növelte.

Mindent összevetve a főváros modernizációban betöltött szerepe, az iparosodásban élen járó szerkezeti átalakulása és a nyomában járó foglalkozási és társadalmi átrétegződése a lehetőségek miatt nagy népszerűséget vonzott. A Duna–Tisza közén egyre inkább a főváros növekvő lakosságának élelmiszerellátására rendezkedtek be. A nyomában járó termelés szerkezeti átalakítás életre hívta a táj gazdasági húzóágazatának, a kertkultúrának kialakulását. Eközben a Tiszántúlon Nyíregyháza, Debrecen, Békéscsaba valamint a Dél-Alföldön Szeged és Baja vonalában egy nem is annyira összefüggő, mint inkább mozaikos elrendeződésű, széles, határ menti bevándorlási zóna formálódott az 1920-as évekre. Az egykori malomipari központok vonzereje megkopott. A leépülő, átalakuló malomipar már nem tölthette be a térszervező szerepet ezekben a városokban. Helyébe az átalakuló geopolitikai térszerkezetet lépett. A határ menti pozíció vonalszerűen sorakoztatta fel egymás mellett a vándorlási célpontokat, amelyek

⁶⁰ PRINZ 1914: 105 vö. MGT 1928.

pozitív vándorlási egyenlege a világháború után továbbra is az élelmiszeripar jelentőségéből és egy átmenetileg alakot öltő migrációból, a határon túlról érkező bevándorlásból származott.

Források

- MGT 1928. *Magyarország gazdaságföldrajzi térképe*. (Negyedik kiadás.) TELEKI Pál és CHOLNOKY Jenő közreműködésével hivatalos adatok alapján szerkesztette FODOR Ferenc. Magyar Földrajzi Intézet R. T., Budapest. In *A Föld és élete. Világrészek, országok, embe-
rek*. 6. kötet. *Magyarország földrajza*. CHOLNOKY Jenő. Franklin-Társulat kiadása, Buda-
pest, [1937], melléklet.
- MH 1882. *Magyarország helységnévtára. Tekintettel a közigazgatási, népességi és hitfeleke-
zeti viszonyokra*. Szerk. DVORZSÁK János. Verlag der „Havi Füzetek” kiadása, Budapest.
- MH 1888. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1888*. Szerk. JEKELFALUSSY Jó-
zsef. Athenaeum R. Társulat Könyvnyomdája, Budapest.
- MH 1892. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1892*. Szerk. JEKELFALUSSY Jó-
zsef. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.
- MH 1898. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1898*. Szerk. JEKELFALUSSY Jó-
zsef. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest.
- MH 1900. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1900*. Szerk. JEKELFALUSSY Jó-
zsef. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest
- MH 1902. *A Magyar Korona Országainak helységnévtára 1902*. Szerkeszti a Magyar Királyi
Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, Budapest.
- MH 1907. *A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1907*. Szerkeszti és kiadja a
Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság,
Budapest.
- MH 1913. *A Magyar Szent Korona Országainak helységnévtára 1913*. Szerkeszti és kiadja a
Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság,
Budapest.
- MH 1926. *Magyarország helységnévtára 1926*. Szerkeszti és kiadja a Magyar Királyi Köz-
ponti Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műintézet Részvénytársaság, Budapest.
- MKKT 1926. *Magyarország közigazgatási és közlekedési térképe 1926*. (A „Magyarország
Helységnévtára 1926.” melléklete.) Szerkesztette és kiadja a Magyar Királyi Központi
Statisztikai Hivatal. I–XVIII. térképlapok. In *Magyarország helységnévtára 1926*. Szer-
keszti és kiadja a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Globus Nyomdai Műin-
tézet Részvénytársaság, Budapest.
- MSK Ús. 42. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Első rész. *A
népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Magyar Királyi Köz-
ponti Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest, 1912.
(Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 42.)
- MSK Ús. 46. kötet. *A magyar szent korona országainak 1901–1910. évi népmozgalma
községenként*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Athenaeum Irodalmi és
Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új soro-
zat, 46.)
- MSK Ús. 48. kötet. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Második
rész. *A népesség foglalkozása és a nagyipari vállalatok községenként*. Magyar Királyi
Központi Statisztikai Hivatal. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat, Budapest,
1913. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat, 48.)
- MSK Ús. 83. kötet. *Az 1930. évi népszámlálás*. I. rész. *Demográfiai adatok községek és külte-
rületi lakott helyek szerint*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Stephaneum

- Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1932. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 83. kötet.)
- MSK Ús. 99. kötet. *Magyarország földbirtokviszonyai az 1935. évben. I. [rész]. Törvényhatóságok és községek (városok) szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Stephaneum Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1936. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 99. kötet.)
- NFAK 1969. *A népmozgalom főbb adatai községenként 1901–1968.* Összeállította: KLINGER András. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1969.
- NM EAD (Néprajzi Múzeum, Etnológiai Archívum, Dokumentációs Gyűjtemény, Budapest) SGy KTL 1925: *Statisztikai Gyűjtemény, Közigazgatási Tájékoztató Lapok*
- TMAA (1914) 2005. *A történelmi Magyarország atlasza és adattára 1914.* (Harmadik kiadás.) Szerk. ZENTAI László, KÓSA Pál (tudományok szerkesztők). Talma Kiadó, Pécs.

Hivatkozott irodalom

- APPENZELLER, Tim 2005. Madárinfluenza. *National Geographic* 3, 10, 46–75.
- BELUSZKY Pál 2005. Az ország lakói – Magyarország demográfiai képe a századfordulón. In *Magyarország történelmi földrajza. I. kötet.* Szerk. BELUSZKY Pál. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 153–314. (Studia Geographica, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és Települési Kutatások, 27.)
- BELUSZKY Pál–GYÓRI Róbert 2005. *Magyar városhálózat a 20. század elején.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Dialóg Campus Szakkönyvek)
- BENE Lajos–TEKSE Kálmán 1966. *Vizsgálatok a népesség területi eloszlásának alakulásáról Magyarországon 1900–1960.* A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoportjának és a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottságának Kiadványa, Budapest. (Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Csoport Közleményei 9)
- CHOLNOKY Jenő [1937]. *A Föld és élete. Világrészek, országok, emberek.* 6. kötet. *Magyarország földrajza.* Franklin-Társulat kiadása, Budapest.
- DÖVÉNYI Zoltán 2009. A belső vándormozgalom Magyarországon: folyamatok és struktúrák. *Statisztikai Szemle* 87, 7–8, 748–762.
- GUNST Péter 1970. *A mezőgazdasági termelés története Magyarországon (1920–1938).* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- GYÁNI Gábor 1998. Az urbanizáció Magyarországon a 19–20. században. *Limes* 11, 2–3, 87–100.
- GYÁNI Gábor 2003. Magyarország társadalomtörténete a Horthy-korban. In *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig.* (Második, javított kiadás.) GYÁNI Gábor, KÖVÉR György. Osiris Kiadó, Budapest. (Osiris Tankönyvek.)
- HAJDÚ Zoltán 2005. *Magyarország közigazgatási földrajza.* (Második, javított kiadás.) Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- HONVÁRI János 1996. A gazdaság a két világháború között. In *Magyarország gazdaságtörténete a honfoglalástól a 20. század közepéig.* Második, változatlan kiadás. Szerk. HONVÁRI János. Aula Kiadó, Budapest, 335–455.
- KAPOSI Zoltán 2010. *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000.* Változatlan utánnomás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. (Studia Oeconomica, Dialóg Campus Tankönyvek.)
- KOVÁCS Alajos 1933. Belső vándorlások Magyarországon, különös tekintettel Heves vármegyére. *Statisztikai Szemle* 11, 6, 373–394.

- KOVÁCS Alajos 1935. A belső vándorlások nemzetközi statisztikája. *Statisztikai Szemle* 13, 8, 667–676.
- KÖVÉR György 1982. *Iparosodás agrárországban. Magyarország gazdaságtörténete 1848–1914*. Gondolat Kiadó, Budapest. (Magyar História)
- KÖVÉR György 1998. A piacgazdaság kiteljesedése. In *19. századi magyar történelem 1790–1918*. Szerk. GERGELY András. Korona Kiadó, Budapest, 343–374.
- NAGY Mariann 2003. *A magyar mezőgazdaság regionális szerkezete a 20. század elején*. Gondolat Kiadó, Budapest. (Doktori Mestermunkák)
- NAGY Mariann 2005. Magyarország mezőgazdasága a 20. század elején. In *Magyarország történeti földrajza*. I. kötet. Szerk. BELUSZKY Pál. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 322–395. (Studia Geographica, Dialóg Campus Tankönyvek, Területi és Települési Kutatások, 27.)
- NEMES NAGY József 2005. Térbeli középértékek, súlypont. In *Regionális elemzési módszerek*. Szerk. NEMES NAGY József. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék és MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 72–74. (Regionális Tudományi Tanulmányok, 11)
- PRINZ Gyula 1914. *Magyarország földrajza. A magyar föld és életjelenségeinek oknyomozó leírása*. Magyar Földrajzi Intézet Részvénytársaság, Budapest.
- ROMSICS Ignác 2008. Félperifériától a félperifériáig. A magyar gazdaság 20. századi teljesítménye. In *Történelem, történetírás, hagyomány. Tanulmányok és cikkek, 2002–2008*. ROMSICS Ignác. Osiris Kiadó, Budapest, 150–161.
- SZILÁGYI ZSOLT 2012. *Homokváros. Kecskemét történeti földrajzi látószögek metszetében*. Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány, Kecskemét. (Kecskeméti Örökség Könyvek, 2)
- SZILÁGYI Zsolt 2014. Alföldi vonzáskörzetek és piacközpontok 1925-ben I. Módszertani megközelítések, vizsgálati keretek. *Agrártörténeti Szemle* 55, 1–4, 107–156.
- TIMÁR Lajos 1986. *A gazdaság térszerkezete és a városhálózat néhány sajátossága a két világháború közötti Magyarországon*. Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja, Pécs. (A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központjának Kutatási Eredményei, 4.)
- TOMKA Béla 2009. *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris Kiadó, Budapest.
- TOMKA Béla 2010. Gazdasági növekedés és fogyasztás Magyarországon a 20. században. Szakaszok, dinamika és maghatározók. *Korunk* 21, 4, 30–45.

Melléklet

Az alföldi települések vándorlási egyenlege, 1901–1930

Jelmagyarázat, megjegyzés

A = városok és falvak (BELUSZKY–GYÓRI 2005 alapján)

0 = főváros, 1 = regionális központ, 2 = megyeközpont, 3 = középváros, 4 = kisváros, 5 = járási funkciókkal is rendelkező település, f = falvak.

A táblázatban összehasonlíthatóság hiánya miatt nem szereplő települések: Alag, Alsógöd, Alsójózsa, Bajaszentistván, Bócsa, Borota, Csabacsúd, Csengőd, Dánszentmiklós, Drágszélszállás, Felsőcsikéria, Felsőgöd, Felsőjózsa, Gátér, Gerendás, Gyála (Nagyret), Jakabszállás, Kelebia, Komlódtótfalu, Ladánybene, Lórántháza, Nagykopáncs, Nagylak, Nagyszalonta, Nyírbakta, Nyírszöllős, Öregcsertő, Öttömös, Pestszentlőrinc, Pestújhely, Pusztamérges, Rákoshegy, Rákosliget, Sashalom, Soltszentimre, Szegi, Tiszagyulaháza, Tompa, Újiráz. (Az okokat konkrét esetekben lásd: MH 1900, 1902, 1907, 1913, 1926; MSK Ús. 42, 83. kötet).

Forrás: MSK Ús. 42, 83. kötet; MH 1926; NFAK 1969 – saját számítás.

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Abádszalók	f	-10,12	-3,74	-8,91	-23,60
Abony	4	-4,99	1,17	-15,90	-22,74
Adács	f	-1,44	-6,87	-7,11	-18,39
Ajak	f	-6,61	-10,00	-11,65	-33,21
Akasztó	f	-1,63	-27,32	2,17	-32,59
Alattyán	f	0,52	-6,48	-7,08	-15,10
Alberti	f	-5,06	-37,74	-11,92	-58,70
Aldebrő	f	-4,77	-5,35	-15,88	-27,94
Algyő	f	-18,14	-6,75	-4,36	-29,21
Almáskamarás	f	-8,20	0,47	-9,48	-19,16
Álmosd	f	-10,95	-0,51	-10,45	-22,92
Alpár	f	-9,44	3,17	7,58	2,57
Alsóberecki	f	-4,74	-22,58	-4,03	-34,86
Alsódabas	5	-9,18	-5,33	-12,67	-30,09
Alsódobsza	f	-16,51	-0,50	-23,38	-40,25

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Alsónémedi	f	-8,76	-4,34	2,63	-10,48
Alsószolca	f	6,34	-4,30	1,23	2,59
Ambrózfalva	f	-15,18	-5,85	-11,67	-32,95
Anarcs	f	-10,80	-4,60	-8,19	-25,16
Apagy	f	-1,68	-13,11	-4,58	-23,07
Apátfalva	f	-9,08	-1,13	-10,66	-21,79
Áporka	f	-1,85	-0,41	-4,05	-6,65
Apostag	f	11,44	0,04	-2,40	8,60
Arnót	f	-10,12	10,72	-23,88	-26,65
Ároktő	f	-2,80	-5,08	4,18	-3,81
Ártánd	f	-19,79	-3,36	0,23	-22,90
Átány	f	-11,42	-2,17	0,75	-12,79
Bácsalmás	4	8,95	-6,12	3,57	5,80
Bácsbokod	f	-14,04	-7,28	7,76	-13,88
Bácsborsód	f	21,21	-21,94	-40,37	-59,91
Bagamér	f	-6,94	-2,88	-5,29	-15,83
Báj	f	-4,95	-4,25	-2,15	-12,06
Baja	2	2,03	-0,22	66,25	64,84
Bakonszeg	f	-1,73	-3,68	4,19	-1,30
Balkány	f	-10,04	-9,54	-10,14	-31,51
Balmazújváros	f	-11,28	-1,69	-6,13	-20,13
Balsa	f	-10,98	-13,33	-13,54	-39,44
Barabás	f	-7,87	-13,84	-8,54	-31,84
Báránd	f	-6,98	0,07	-10,02	-17,55
Bátmonostor	f	-10,77	-12,68	1,51	-21,84
Battonya	4	-10,68	-2,26	-13,31	-27,18
Bátya	f	-3,27	-2,05	-4,48	-10,02
Bedő	f	-19,84	3,10	-6,28	-23,17
Bekecs	f	-10,02	-15,38	-10,39	-36,60
Békés	4	-3,65	0,46	-6,00	-9,80
Békéscsaba	2	0,66	-1,54	1,23	0,36
Békéssámson	f	-7,25	-4,02	-22,02	-38,20
Békésszentandrás	f	-15,69	-24,49	-12,59	-49,97
Belsőbölcs	f	-9,93	2,80	-2,44	-9,69

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Benk	f	-7,71	-6,41	-21,09	-37,96
Beregdaróc	f	-13,97	-7,77	-3,68	-25,65
Beregsurány	f	-14,16	-16,30	-13,12	-43,46
Berekböszörmény	f	-9,01	-12,53	0,51	-20,99
Berettyószentmárton	f	-18,40	-11,36	9,05	-20,76
Berettyóújfalu	4	-1,62	2,10	8,67	10,97
Berkesz	f	-1,75	-9,92	-14,00	-29,03
Berzék	f	-14,19	12,40	-0,58	-2,64
Besenyőd	f	-12,23	-4,51	-13,79	-30,96
Besenyőtelek	f	-7,15	-3,39	-9,83	-21,88
Besenyözög	f	-11,06	-16,68	-3,60	-33,62
Beszterec	f	4,53	-12,69	10,75	2,72
Biharkeresztes	f	2,25	-1,77	4,99	6,01
Biharnagybajom	f	-4,91	-3,73	-1,14	-9,89
Bihartorda	f	-8,14	-8,68	-10,24	-26,30
Biharugra	f	-20,66	-12,37	-9,22	-41,32
Biri	f	-6,90	-14,26	-8,36	-32,15
Boconád	f	-16,45	29,92	-6,55	5,99
Bodroghalász	f	-5,18	-9,24	-7,83	-22,65
Bodrogolaszi	f	-14,59	-9,87	-11,12	-36,83
Bodrogszadány	f	-10,88	-12,82	-13,50	-36,48
Bogyiszló	f	5,71	-1,57	-2,60	1,16
Bojt	f	-11,67	-10,75	-5,84	-27,96
Boldog	f	10,96	-4,43	-16,40	-17,08
Boldva	f	-9,42	-6,38	-12,03	-28,60
Borsodivánka	f	6,56	-1,74	2,85	7,92
Borsodszemere	f	-6,62	-6,65	-2,76	-17,32
Botpalád	f	-10,42	-6,96	-3,61	-20,84
Bököny	f	-4,02	-6,47	-2,22	-13,60
Budapest	0	11,25	5,34	8,93	28,99
Bugyi	f	-13,64	-6,02	-12,68	-33,50
Buj	f	-15,31	-7,11	-15,30	-39,10
Búdszentmihály	f	-5,15	-0,28	-7,55	-13,82
Cégénydányád	f	-17,67	-11,92	-10,36	-39,54

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Cegléd	3	2,22	5,47	-4,87	2,42
Ceglédbercel	f	-5,50	-3,39	-2,02	-11,97
Cibakháza	f	-5,88	4,95	-12,22	-15,70
Cigánd	f	-6,06	-9,37	1,28	-14,76
Cinkota	f	118,85	-26,52	22,44	100,16
Csaholc	f	-18,51	-5,94	-18,93	-42,98
Csanádalberti	f	-11,60	-7,96	-6,90	-28,14
Csanádapáca	f	-6,92	10,73	-13,94	-13,20
Csanádpalota	f	-9,34	-3,46	-8,97	-22,14
Csány	f	-1,32	-7,48	-9,27	-20,89
Csanytelek	f	3,75	1,99	-14,90	-13,81
Csaroda	f	-12,69	-8,90	-12,98	-35,46
Császártöltés	f	-15,06	0,17	-8,78	-25,37
Császló	f	-16,64	-8,01	-10,13	-34,15
Csátalja	f	-1,23	-5,70	4,59	-2,46
Csávoly	f	-1,72	-4,62	3,49	-3,09
Csegöld	f	-12,00	-13,35	-11,39	-37,27
Cséke	f	-23,20	20,39	-7,94	-14,40
Csenger	5	-7,11	-2,67	19,46	11,04
Csengersima	f	-9,84	-4,59	-13,82	-29,30
Csengerújfalu	f	-10,57	-3,51	-6,57	-21,56
Csépa	f	-2,07	-5,48	-3,88	-12,10
Csepel	f	81,17	36,47	55,23	325,88
Csobaj	f	-8,20	-15,54	1,32	-23,65
Csongrád	4	-3,03	-3,28	-8,57	-16,51
Csorvás	f	-0,72	-0,60	-3,25	-5,44
Csökmő	f	-8,88	-9,90	-8,14	-26,71
Csömör	f	9,01	-10,12	14,31	15,42
Dab	f	5,22	6,79	-3,84	8,03
Dámóc	f	-15,93	2,08	-14,84	-28,85
Dancsháza	f	-6,16	0,00	-12,36	-19,48
Dány	f	8,18	-2,52	-5,07	-0,83
Darnó	f	-13,76	-12,27	-0,51	-26,61
Darvas	f	-10,81	-8,58	0,71	-18,82

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Dávod	f	-10,84	-2,29	-0,87	-14,04
Debrecen	1	13,72	7,53	6,68	32,21
Demecser	f	1,54	1,78	-5,78	-4,28
Derecske	5	-6,01	-0,13	-9,00	-16,25
Derekegyház	f	-17,32	12,01	3,27	-0,61
Deszk	f	-10,36	-24,05	4,25	-31,11
Dévaványa	f	-7,57	-5,99	-4,97	-19,08
Doboz	f	0,05	-8,87	-20,67	-34,48
Dombegyház	f	-7,27	7,51	-16,31	-21,92
Dombiratos	f	-20,66	-3,16	-9,18	-33,78
Dombrád	f	-7,24	-7,44	-6,08	-22,57
Dormánd	f	-9,38	-5,16	-8,04	-23,65
Döge	f	-18,87	-3,83	-16,23	-39,72
Dömsöd	f	-2,12	1,90	-0,99	-1,18
Dunaegyháza	f	-9,05	0,52	-8,96	-17,95
Dunaharaszti	f	41,95	38,59	27,09	172,67
Dunakeszi	f	-8,49	14,87	37,17	61,41
Dunapataj	f	-1,20	3,34	-7,40	-5,63
Dunaszentbenedek	f	-12,18	-1,59	-7,35	-20,62
Dunavecse	5	2,08	2,33	-4,07	0,14
Dusnok	f	-10,95	-7,27	-3,69	-21,46
Ecser	f	11,20	-4,60	4,68	11,64
Egerfarmos	f	-2,54	-9,47	-3,42	-17,26
Egerlövő	f	-11,63	-10,90	-4,63	-27,62
Egyek	f	-11,52	-1,41	6,20	-5,69
Elek	f	-23,17	-2,67	-5,79	-31,55
Emőd	f	-10,20	-4,19	-1,05	-15,55
Encsencs	f	-4,08	-13,97	1,32	-18,27
Endrőd	5	-12,15	-5,56	-13,62	-32,67
Eperjeske	f	-9,68	-2,33	-16,68	-32,87
Erdőtelek	f	-13,50	0,83	-5,50	-19,02
Erk	f	1,73	-0,38	-7,63	-8,51
Érpatak	f	-15,21	-7,63	16,02	-5,67
Érsekcsanád	f	7,17	11,20	-0,48	18,37

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Esztár	f	-14,19	5,73	-4,01	-13,02
Fábiánháza	f	-3,63	-3,06	-9,16	-17,12
Fábiánsebestyén	f	-4,08	-4,55	-15,80	-29,25
Fajsz	f	-2,93	4,60	-2,49	-0,84
Farmos	f	8,23	7,98	-7,39	7,20
Fegyvernek	f	-18,34	-19,45	4,97	-34,01
Fehérgyarmat	4	0,00	-9,08	7,38	-2,30
Fejércse	f	-17,34	0,79	-11,63	-27,68
Felsőberecki	f	-2,50	-2,22	-3,18	-8,75
Felsődabas	f	-8,33	-1,73	-25,18	-41,37
Felsőszentiván	f	-20,58	-2,05	8,24	-15,07
Felsőzsolca	f	-1,85	-5,14	7,52	1,26
Fényeslitke	f	-18,29	-9,39	-16,49	-44,59
Ferencszállás	f	-15,66	38,37	3,17	28,28
Foktó	f	-8,56	-0,39	-6,96	-15,13
Fót	f	-4,90	-32,40	8,39	-31,38
Földeák	f	-6,74	2,50	-11,80	-18,03
Földes	f	-3,32	-4,60	-5,79	-14,40
Furta	f	-4,08	-13,35	-6,96	-26,40
Fülesd	f	-25,46	-11,40	-16,44	-48,96
Fülöpszállás	f	1,34	-3,46	-7,47	-11,05
Fülpös	f	-11,52	-3,33	-1,46	-16,42
Fülpösdaróc	f	-34,29	13,07	-23,94	-48,13
Füzesabony	f	-3,01	1,32	-1,87	-3,82
Füzesgyarmat	f	-2,61	-4,95	2,44	-5,36
Gáborján	f	-6,11	-5,71	-7,76	-20,23
Gacsály	f	-20,24	-3,24	-4,56	-27,56
Gádoros	f	-4,95	8,59	-10,65	-8,47
Galgahéviz	f	1,42	-5,39	-6,47	-12,79
Gara	f	-4,90	-10,91	6,17	-10,60
Garbolc	f	-10,96	-8,47	-8,70	-28,09
Gáva	f	-18,83	5,97	-14,31	-28,73
Gebe	f	-4,28	-11,76	-8,30	-25,98
Géberjén	f	-10,26	-0,19	-16,94	-30,13

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Géderlak	f	-21,39	-0,20	-9,56	-30,67
Gégény	f	4,59	-6,80	5,80	3,87
Gelej	f	-9,96	21,01	-7,93	2,40
Gelénes	f	-13,97	-7,21	-14,12	-33,88
Gemzse	f	-9,61	-4,34	-29,71	-48,71
Gergelyi	f	-8,10	-6,53	-14,89	-30,71
Geszt	f	-0,06	-6,67	-28,39	-39,35
Gesztely	f	-4,36	-3,29	-1,43	-9,30
Geszteréd	f	-7,84	-7,39	-9,22	-27,14
Girincs	f	-5,53	-8,72	-11,29	-27,76
Gulács	f	-16,98	-4,59	-12,66	-33,33
Gyoma	4	-8,43	0,51	-2,05	-10,03
Gyón	f	-5,81	-1,84	-5,77	-15,25
Győröcske	f	-29,47	-20,93	-30,53	-72,63
Győrtelek	f	-7,36	0,98	1,87	-4,29
Gyula	2	7,21	9,75	5,22	23,55
Gyulaháza	f	-17,18	5,92	-10,89	-23,60
Gyulavári	f	-12,13	-7,57	-4,34	-24,79
Gyügye	f	-12,89	3,53	-4,57	-14,18
Gyüre	f	-11,78	-1,53	-5,60	-19,38
Hajdubagos	f	5,18	5,51	-3,78	6,74
Hajduböszörmény	3	-2,28	-3,13	-8,96	-16,05
Hajdudorog	5	-8,16	1,35	-13,56	-22,11
Hajduhadház	f	-4,34	-0,29	-4,52	-9,96
Hajdunánás	4	-5,12	-3,03	-6,69	-15,51
Hajdusámson	f	-5,54	3,48	-1,47	-3,49
Hajduszoboszló	4	-6,34	7,71	-13,37	-13,64
Hajduszovát	f	-4,75	-1,15	-0,69	-6,70
Hajós	f	-9,65	-1,07	-2,08	-13,10
Harta	f	-14,41	-7,37	-8,12	-30,67
Hatvan	4	3,48	2,82	-1,27	5,16
Hejőbába	f	-13,72	-10,27	17,04	-7,98
Hejőcsaba	f	11,79	20,94	28,91	90,25
Hejőkeresztúr	f	-3,85	-14,51	-5,07	-24,08

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Hejőkürt	f	-13,43	-13,41	8,41	-19,24
Hejőpapi	f	-9,11	8,26	2,76	2,04
Hejőszalonta	f	-4,91	-11,32	9,12	-7,66
Hencida	f	-7,24	-9,64	-11,16	-28,83
Hercegszántó	f	-1,13	-17,08	0,72	-18,42
Hermánszeg	f	-13,49	-4,87	-20,00	-39,95
Hernádkak	f	-21,91	2,89	-16,01	-35,29
Hernádnémeti	f	-4,54	-0,54	-6,35	-12,32
Hete	f	-12,98	-25,13	0,68	-38,21
Heves	4	1,03	5,92	-8,95	-3,40
Hevesvezekény	f	-14,59	0,00	-15,70	-32,20
Hévízgyörk	f	-11,61	-2,72	-4,46	-19,63
Hodász	f	-11,69	-10,68	9,56	-12,57
Hódmezővásárhely	3	-3,64	-0,86	-3,90	-8,43
Homokmégy	f	-9,98	-44,17	-3,32	-56,95
Hort	f	-8,16	-4,00	-4,42	-17,74
Hosszúpályi	f	-8,82	-0,74	-2,12	-11,96
Ibrány	f	-3,75	-11,66	-4,37	-23,12
Igrici	f	-14,72	-1,14	-6,23	-21,52
Ilk	f	-8,32	-11,46	5,30	-15,37
Irsa	f	6,05	3,53	-9,23	-3,00
Izsák	f	9,68	-6,95	-9,47	-11,57
Jákóhalma	f	-4,17	-4,97	-10,28	-20,93
Jánd	f	-8,68	-17,25	4,41	-22,17
Jánk	f	-13,23	-15,52	-14,73	-41,79
Jánoshalma	f	18,47	2,20	0,25	21,81
Jánoshida	f	-9,96	-8,06	-5,56	-24,52
Jármi	f	-13,57	-5,68	-4,63	-24,14
Jászalsószentgyörgy	f	-8,51	-3,06	-8,82	-20,97
Jászapáti	4	-7,66	1,03	-9,82	-17,70
Jászárokszállás	f	-6,46	-4,34	-9,87	-22,38
Jászberény	3	-0,08	2,35	-14,65	-14,97
Jászdózsa	f	1,07	-8,02	0,30	-7,45
Jászfelsőszentgyörgy	f	-0,76	-5,26	-13,03	-21,28

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Jászfényszaru	f	4,60	-1,41	-8,41	-7,93
Jászkarajenő	f	-19,31	-6,52	-11,52	-38,39
Jászkisér	f	-9,49	-0,90	-3,88	-14,30
Jászládány	f	-13,71	-5,76	-8,62	-28,76
Jászszentandrás	f	-14,15	-2,08	-14,80	-35,15
Jászszentlászló	f	0,66	-5,75	-12,41	-22,01
Jásztelek	f	0,89	-2,65	-13,02	-15,59
Jéke	f	-29,28	-13,85	-5,04	-45,64
Kaba	f	-5,66	-0,91	-4,05	-10,87
Kakucs	f	-4,29	10,74	-7,71	-3,44
Kál	f	-13,86	3,33	-4,46	-15,52
Kállósemjén	f	-11,94	-12,20	4,34	-20,48
Kalocsa	3	-2,94	2,54	-7,27	-8,20
Kántorjánosi	f	-15,73	12,80	-9,88	-15,56
Kápolna	f	-11,03	0,34	-6,21	-17,33
Karcag	3	-1,65	-3,65	-1,41	-7,19
Karcsa	f	-2,72	2,37	-7,88	-10,26
Károlyfalva	f	-22,00	4,95	-1,04	-18,52
Karos	f	15,01	-24,06	-10,10	-25,73
Katymár	f	-11,41	-14,04	9,38	-17,20
Kecel	f	5,46	1,64	-0,63	6,62
Kecskemét	2	2,78	4,11	-2,36	4,55
Kék	f	-1,55	-8,97	-3,60	-16,12
Kékcse	f	3,61	-4,35	-15,35	-22,81
Kemecse	f	-4,32	0,39	-6,58	-12,23
Kenderes	f	-10,64	-4,89	-4,36	-20,38
Kenézlő	f	-13,38	-4,05	-4,54	-22,47
Kerecsend	f	-3,81	2,24	-12,65	-16,28
Kerekegyháza	f	6,94	-3,44	-9,26	-9,74
Kerepes	f	23,65	10,64	31,29	96,50
Keresztespüspöki	f	-4,54	-14,16	-3,55	-23,84
Kérsemjén	f	-13,59	-8,38	-15,97	-36,50
Kesznyéten	f	-4,02	-8,10	-3,58	-16,69
Kétegyháza	f	-12,82	0,73	-9,40	-22,17

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Kevertmes	f	-20,29	11,81	-1,36	-10,84
Királyhegyes	f	-8,19	-9,37	-8,99	-26,92
Kisar	f	-2,75	-8,84	8,45	-3,77
Kiscsécs	f	-0,52	-2,20	-13,60	-20,83
Kishódos	f	-15,10	-7,30	-32,33	-49,74
Kiskálló	f	11,09	22,94	2,98	43,42
Kisköre	f	-2,80	-2,55	-6,21	-13,45
Kiskörös	4	10,37	-1,86	-5,00	1,45
Kiskundorozsma	5	0,18	-3,96	-9,05	-15,65
Kiskunfélegyháza	3	-8,68	-1,76	-8,76	-20,17
Kiskunhalas	3	11,14	2,53	1,85	16,67
Kiskunlacháza	f	2,92	-1,75	-3,89	-3,32
Kiskunmajsa	f	5,56	-12,86	-8,73	-21,24
Kisléta	f	-12,33	-3,28	-15,37	-31,60
Kislőnya	f	-9,81	-18,91	-18,29	-45,02
Kismarja	f	-9,31	-4,12	-12,85	-27,18
Kisnamény	f	-13,73	-7,59	-27,41	-46,73
Kisoroszi	f	-13,36	-7,67	-4,67	-25,70
Kispalád	f	-13,30	-3,42	-4,18	-20,29
Kispest	f	65,04	54,03	19,93	233,25
Kisrosvágó	f	12,89	-10,75	-23,45	-29,56
Kistarcsa	f	86,16	39,55	6,10	191,72
Kistelek	f	-5,72	-0,22	-3,39	-9,88
Kistokaj	f	-6,74	-0,99	5,55	-1,91
Kisújszállás	4	-5,01	0,49	-3,50	-8,14
Kisvárda	3	9,89	10,25	13,04	40,39
Kisvarsány	f	-7,51	-21,28	-0,11	-29,92
Kiszombor	f	-4,55	4,36	11,94	12,39
Kisszállás	f	-20,42	-0,84	-29,11	-54,40
Kisszekeres	f	-10,62	-1,18	-24,60	-39,29
Kláralfalva	f	-5,60	-1,23	-3,26	-10,29
Kocsér	f	-16,81	-7,53	-12,11	-38,37
Kocsord	f	-8,94	-7,01	-4,54	-21,85
Kóka	f	1,42	-6,36	-1,34	-7,10

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Kokad	f	-14,97	-0,87	-1,75	-17,34
Komádi	f	-2,13	-5,64	-4,60	-13,88
Komoró	f	-14,00	-11,17	-8,63	-33,26
Kompolt	f	-13,55	-3,25	-10,93	-27,45
Kondoros	f	15,55	6,22	4,27	31,11
Konyár	f	-4,93	2,98	-2,07	-4,12
Kopócsapáti	f	-18,70	-1,66	-2,51	-22,77
Kótaj	f	-7,46	-28,91	-8,05	-46,50
Kölcese	f	-17,21	-17,39	-7,61	-41,31
Kömlő	f	-7,54	0,10	-3,11	-10,84
Kömörő	f	-5,39	-11,08	-8,94	-27,94
Köröm	f	-4,76	-0,62	-5,75	-11,82
Körösladány	f	-3,01	1,81	-7,93	-9,95
Körösnagyharsány	f	-7,23	-2,41	-5,68	-15,38
Köröstarcsa	f	-9,86	-3,27	-10,64	-24,67
Körösszakál	f	-13,06	2,26	-6,60	-19,12
Körösszegapáti	f	13,93	-15,81	-12,11	-21,26
Kötegyán	f	-14,16	-11,76	-12,47	-38,46
Kőtelek	f	-12,52	-8,30	-0,70	-22,08
Kövegy	f	-6,75	6,81	-12,63	-14,83
Kunágota	f	-19,15	-5,08	-6,66	-31,24
Kunbaja	f	0,90	-8,23	18,02	10,06
Kuncsorba	f	-27,26	-11,36	-18,12	-55,90
Kunhegyes	4	-3,15	9,26	-8,11	-2,94
Kunmadaras	f	-2,45	2,44	0,21	0,18
Kunszentmárton	4	-9,83	5,70	-5,78	-10,34
Kunszentmiklós	4	-3,71	-4,07	-12,62	-21,49
Kübekháza	f	-6,36	-6,22	-20,81	-35,31
Külsőbölcs	f	1,36	2,49	9,72	14,50
Láca	f	-0,17	-8,83	-14,84	-27,17
Ládháza	f	-8,28	10,04	13,42	20,58
Lajosmizse	f	-23,52	-5,41	-5,50	-34,73
Laskod	f	-17,82	-11,58	-1,97	-31,46
Legyesbénye	f	-0,45	-16,21	2,42	-16,26

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Levelek	f	-10,96	-13,50	-18,47	-46,09
Lórév	f	-0,76	-4,77	-20,25	-25,30
Lövőpetri	f	-10,04	-6,38	2,17	-14,50
Luka	f	9,76	-8,80	3,31	2,73
Madaras	f	-13,66	-30,42	30,03	-22,16
Magosliget	f	-0,29	-31,17	-18,54	-50,00
Magy	f	30,93	-12,16	-21,92	-24,74
Magyarbánhegyes	f	24,71	-5,33	-15,00	-5,44
Magyarcsanak	f	-4,43	-1,96	-12,18	-18,45
Magyardombegyház	f	-27,72	21,50	-16,32	-28,60
Magyarhomorog	f	-21,30	-8,57	-8,15	-37,02
Magyartés	f	-21,71	-10,47	-18,69	-49,78
Majosháza	f	3,38	-4,97	-12,95	-18,84
Majtis	f	-22,18	-2,07	-11,84	-34,80
Makád	f	-8,09	-3,06	-1,15	-12,10
Maklár	f	-8,32	1,86	-8,10	-15,37
Makó	3	-3,46	6,32	-7,21	-4,86
Mályi	f	-0,81	-4,04	6,46	3,06
Mánd	f	-2,47	-27,86	6,42	-28,09
Mándok	5	-4,93	0,71	3,92	0,34
Máriapócs	f	-3,03	-8,82	-12,99	-26,68
Márok	f	-1,31	-16,45	-50,18	-71,91
Márokpapi	f	-3,54	-13,92	-14,63	-32,74
Mátészalka	4	-5,83	2,34	22,56	23,96
Mátételke	f	-21,96	-5,54	-14,32	-40,82
Matolcs	f	-6,56	-6,76	-5,64	-20,18
Mátyus	f	-16,08	-11,53	-26,76	-55,94
Medgyesbodzás	f	-17,75	-15,75	-11,84	-43,25
Medgyesegyháza	f	2,26	42,61	-23,13	11,60
Megyaszó	f	-11,26	-7,17	-12,37	-30,25
Méhkerék	f	2,51	-7,54	3,33	-2,40
Méhtelek	f	-15,36	1,09	-17,91	-32,81
Mélykút	f	-16,63	-10,39	-7,63	-34,16
Mérk	f	-2,17	-1,49	8,47	6,66

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Mesterszállás	f	-9,16	-13,27	-8,90	-32,77
Mezőberény	5	-7,59	-2,22	-1,08	-11,01
Mezőcsát	4	-1,01	2,88	-3,47	-1,86
Mezőgyán	f	1,05	-6,16	-6,08	-12,06
Mezőhegyes	f	-15,22	-16,97	-5,80	-39,60
Mezőkeresztes	f	-1,26	2,84	-15,03	-14,88
Mezőkovácsháza	5	-15,19	-6,59	-4,53	-26,82
Mezőkövesd	4	-5,94	-1,37	-5,73	-14,46
Mezőladány	f	-21,24	-1,92	-5,70	-28,48
Mezőnagymihály	f	-24,69	-0,43	-41,00	-65,88
Mezőnyárad	f	-2,53	-0,86	-1,35	-5,41
Mezőnyék	f	-3,30	1,41	16,60	19,90
Mezőpeterd	f	-10,26	-12,20	-9,77	-33,42
Mezősas	f	-5,43	-8,58	3,49	-10,87
Mezőtárkány	f	-9,72	-5,40	-0,88	-15,83
Mezőtúr	3	-6,63	1,87	-7,33	-12,50
Mezőzombor	f	4,77	-22,33	-10,35	-33,37
Mikepércs	f	-8,11	-5,47	-5,09	-19,40
Milota	f	-12,70	-8,23	8,54	-12,91
Mindszent	5	-5,66	-4,24	-9,75	-20,22
Miske	f	-3,45	-4,82	0,33	-8,22
Monostorpályi	f	-12,39	-10,65	-4,94	-29,00
Nábrád	f	-5,36	-1,20	-7,74	-14,75
Nádudvar	f	-8,85	-4,44	-7,39	-21,32
Nagyar	f	-17,37	-8,44	-7,54	-31,53
Nagybánhegyes	f	-24,54	-14,09	-1,58	-38,95
Nagybaracska	f	-15,57	-9,03	-2,60	-26,80
Nagycsécs	f	-1,31	-5,18	-8,34	-16,03
Nagydobos	f	0,88	-8,96	-10,79	-22,36
Nagyecsed	f	1,97	-1,97	-0,88	-1,61
Nagyfüged	f	-18,32	2,44	-9,38	-27,38
Nagygéc	f	-20,65	-12,82	-17,81	-49,71
Nagyhalász	f	-1,76	-12,67	-10,05	-30,28
Nagyhódos	f	-26,74	2,56	-40,69	-62,83

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Nagyiván	f	-15,12	-4,49	-11,15	-31,36
Nagykálló	4	1,68	1,06	2,34	5,47
Nagykamarás	f	38,61	0,03	-6,42	27,50
Nagykátá	4	8,03	1,92	-5,23	3,39
Nagykereki	f	-14,35	3,03	-10,63	-22,84
Nagykörös	3	-3,04	-2,82	-7,20	-13,83
Nagykörű	f	-9,33	-13,50	-6,48	-31,00
Nagyléta	f	-9,92	-3,78	-4,05	-18,02
Nagylónya	f	3,05	-45,81	-4,67	-57,21
Nagymágocs	f	-25,32	-20,66	11,89	-34,78
Nagymajláth	f	-17,47	-6,43	-25,05	-48,84
Nagyrábé	f	6,00	-10,71	-10,22	-18,42
Nagyrév	f	-5,14	1,17	2,87	-1,04
Nagyrozvágy	f	-15,86	-13,64	0,00	-29,53
Nagyszekeres	f	14,92	-35,32	-6,32	-33,33
Nagyszénás	f	11,33	3,06	4,00	21,55
Nagytarcsa	f	-7,14	-3,44	-7,00	-19,08
Nagyvarsány	f	-15,44	-3,71	0,43	-18,78
Napkor	f	-9,63	-6,33	-14,01	-33,96
Négyes	f	-19,98	-12,15	-1,56	-32,78
Nemesbikk	f	-5,78	-8,76	-7,35	-22,67
Nemesborzova	f	-9,59	-9,77	8,04	-12,33
Nemesnádudvar	f	-3,75	-7,32	10,30	-1,37
Nyáregyháza	f	-3,70	-1,45	-10,21	-18,05
Nyírábrány	f	-1,00	-8,87	-1,80	-14,33
Nyíracsad	f	8,29	-8,01	-4,55	-7,93
Nyíradony	f	-1,63	-5,59	-6,55	-16,37
Nyírbátor	4	16,11	8,69	-0,10	27,33
Nyírbétek	f	-17,87	-9,89	-15,83	-44,83
Nyírbogát	f	-13,48	-9,71	-10,35	-33,09
Nyírbogdány	f	-6,18	-13,69	-11,30	-34,61
Nyírcsaholy	f	-16,20	-5,69	-4,89	-27,67
Nyírcsászári	f	-4,00	3,07	-4,10	-5,76
Nyírdersz	f	-11,19	-6,33	-8,16	-26,69

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Nyíregyháza	2	5,07	9,48	7,64	26,03
Nyírgelse	f	1,28	-11,86	-16,42	-32,55
Nyírgyulaj	f	-12,95	-8,49	-3,22	-25,19
Nyírbrony	f	-15,84	-18,84	3,57	-32,83
Nyírbákó	f	-0,51	-1,21	-19,37	-26,57
Nyírkarász	f	-18,49	-9,02	-18,71	-46,90
Nyírkércs	f	-13,19	0,18	0,15	-12,80
Nyírlövő	f	-7,96	-17,95	-19,85	-49,52
Nyírlugos	f	-13,34	-3,90	-10,94	-30,18
Nyírmada	f	5,44	-0,93	-6,43	-4,65
Nyírmártonfalva	f	9,19	-28,42	9,64	-19,25
Nyírmeggyes	f	-7,71	-13,33	-8,04	-31,78
Nyírmihálydi	f	-2,60	-9,50	-3,59	-17,86
Nyírparasznya	f	16,42	-9,62	-5,12	-0,68
Nyírpazony	f	5,44	0,82	0,86	7,69
Nyírpilis	f	-3,75	27,21	-19,41	-2,91
Nyírtass	f	-15,63	-11,46	-12,23	-38,93
Nyírtét	f	-18,30	-2,33	-6,82	-28,57
Nyírtura	f	-6,59	-6,53	-5,92	-19,86
Nyírvasvári	f	-13,05	-41,15	3,83	-52,84
Ócsa	f	-0,33	5,68	6,14	14,85
Ófehértó	f	-6,85	1,48	-13,00	-21,09
Okány	f	5,26	-0,51	4,40	10,28
Ókéske	f	-4,48	-2,94	-7,30	-14,73
Olaszliszka	f	-9,32	-2,80	-10,42	-23,33
Olcsva	f	-3,82	-11,11	-9,82	-26,85
Olcsvaapáti	f	-19,79	-10,12	-9,90	-39,34
Onga	f	-4,07	-11,31	-8,98	-27,99
Ónod	f	-3,92	2,54	-5,75	-7,55
Ópályi	f	-6,46	-6,17	-7,00	-20,97
Ordas	f	2,07	7,54	9,98	18,78
Orgovány	f	22,16	-3,77	-12,18	-4,55
Oros	f	-3,57	-8,24	4,10	-8,27
Orosháza	3	-4,76	6,87	-1,22	1,03

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Ószentiván	f	-7,67	-13,72	-2,32	-25,61
Öcsöd	f	-8,77	-5,54	-3,47	-17,57
Őr	f	-1,47	-9,64	-9,35	-23,95
Örkény	f	5,03	6,25	1,17	14,96
Örvény	f	-16,23	-10,63	3,36	-23,44
Pácin	f	0,63	-10,73	-2,03	-14,12
Páhi	f	-8,90	-49,99	-10,50	-78,11
Pálmonostora	f	-11,23	-0,29	1,99	-8,99
Panyola	f	-9,64	-10,91	-5,07	-24,61
Pap	f	-12,59	0,19	-14,48	-28,88
Papos	f	-1,86	-7,26	-5,75	-17,10
Paszab	f	-14,25	-9,92	-6,18	-31,43
Pátroha	f	-5,37	-4,90	-7,09	-19,29
Pátyod	f	-14,91	-5,59	-3,51	-23,53
Pély	f	-12,59	-6,94	-13,79	-34,24
Penészlek	f	-7,73	-2,99	6,78	-3,18
Penyige	f	-12,93	-13,59	2,76	-24,00
Pereg	f	-3,00	-8,99	-11,67	-26,59
Pesterzsébet	f	73,11	19,92	60,18	267,41
Peszéradacs	f	-7,65	-27,02	-25,48	-64,24
Petneháza	f	-10,93	-9,38	-8,21	-30,30
Pilis	f	6,90	-3,45	2,94	6,53
Piricse	f	-8,09	-6,78	-5,04	-21,91
Pitvaros	f	-17,61	-4,60	-14,17	-37,20
Pocsaj	f	-7,68	-2,56	-6,39	-17,07
Pócsmegyer	f	-5,65	1,65	-1,92	-5,97
Pócspetri	f	-13,30	-4,42	-9,24	-28,16
Poga	f	23,62	8,05	-7,49	22,65
Polgár	f	-14,72	-13,00	-6,64	-35,80
Porcsalma	f	-8,36	-4,39	-1,91	-15,12
Poroszló	f	-0,62	-3,47	-4,55	-9,09
Prónayfalva	f	-34,61	-5,26	3,02	-36,62
Prügy	f	-5,96	-12,16	-5,32	-25,26
Pusztadobos	f	-17,51	-7,51	-9,38	-35,87

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Pusztaföldvár	f	-20,40	9,65	2,09	-8,73
Pusztamonostor	f	-12,31	-2,03	-12,20	-29,09
Pusztavacs	f	-30,47	-13,48	-35,84	-78,19
Püspökladány	5	-1,76	-3,05	-7,32	-14,20
Püspöklele	f	-3,21	-15,19	-5,83	-28,81
Ráckeve	4	-1,65	-3,85	-4,78	-10,54
Rakamaz	f	-15,04	-9,23	-0,28	-24,83
Rákóczi falva	f	15,78	-4,76	3,63	14,43
Rákoscsaba	f	42,33	7,04	29,33	111,86
Rákoskeresztúr	f	-10,70	-20,56	9,29	-23,99
Rákospalota	f	88,34	34,18	16,72	212,80
Rákosszentmihály	f	91,05	48,52	38,38	316,39
Ramocsháza	f	-15,87	-3,61	-13,49	-34,61
Rápolt	f	-20,81	14,43	-9,51	-17,70
Reformátuskovácsháza	f	-10,95	11,07	-20,79	-25,21
Rém	f	-54,00	8,71	-3,51	-50,44
Rétközberencs	f	-6,39	-11,64	1,91	-17,30
Révaranyos	f	-19,61	-0,33	-15,47	-35,91
Révleányvár	f	-8,67	-1,43	5,60	-3,64
Ricse	f	-4,26	-3,02	5,48	-1,31
Rohod	f	-6,87	0,00	-10,38	-19,77
Rozsály	f	-11,63	-8,15	-14,60	-35,35
Sajóbesenyő	f	-10,33	-8,50	-3,75	-22,46
Sajóecseg	f	-9,05	4,76	-3,54	-8,14
Sajóhidvég	f	-5,45	6,44	-9,19	-8,58
Sajókeresztúr	f	0,14	2,67	5,10	8,23
Sajólád	f	-7,22	-0,15	-2,08	-9,68
Sajóőrös	f	-21,34	1,41	-12,93	-33,67
Sajópálfala	f	-15,14	2,81	-0,96	-13,46
Sajópetri	f	-4,28	-8,21	-12,69	-27,72
Sajósenye	f	1,69	-16,10	-7,85	-24,58
Sajószöged	f	-14,97	-10,07	-8,13	-33,13
Sajóvamos	f	-6,84	2,61	-13,53	-19,15
Sándorfalva	f	9,17	8,47	-11,05	4,26

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Sáp	f	-7,64	-6,55	-4,64	-19,11
Sára	f	-4,76	-16,13	-14,38	-36,05
Sáránd	f	-8,66	-0,06	-3,37	-12,24
Sári	f	-9,68	-8,20	-4,70	-24,18
Sarkad	5	-2,91	5,44	0,18	3,26
Sarkadkeresztúr	f	8,41	-0,62	-12,71	-10,53
Sárospatak	4	1,68	-1,63	-12,29	-15,76
Sárrétudvari	f	2,58	-8,01	0,76	-5,59
Sarud	f	-13,48	-9,29	-8,59	-31,71
Sátoraljaújhely	2	9,98	6,09	-15,06	-1,71
Semjén	f	-3,69	-8,32	-4,49	-17,69
Sényő	f	-2,66	8,63	-59,16	-81,23
Solt	f	-1,62	0,54	-10,02	-12,54
Soltvadkert	f	-3,79	-3,52	-7,30	-16,92
Sonkád	f	-8,92	-11,05	-67,50	-92,49
Soroksár	f	29,78	12,57	-22,56	7,36
Sóstófalva	f	-17,36	10,33	4,10	-3,13
Sövényháza	f	-21,57	-7,11	-7,00	-36,03
Sükösd	f	2,94	1,01	-6,09	-2,42
Szabadszállás	f	6,52	-22,48	-5,75	-25,72
Szabolcs	f	-29,55	-3,10	-10,83	-41,64
Szabolcsbáka	f	-16,57	-12,13	-6,93	-36,04
Szabolcsveresmart	f	-14,93	-12,99	5,25	-22,53
Szajol	f	-7,22	11,21	22,00	38,15
Szakáld	f	-23,05	-8,63	-4,88	-36,07
Szakmár	f	-10,59	3,72	-3,01	-10,18
Szakoly	f	3,84	-17,44	-6,21	-24,84
Szalkszentmárton	f	-5,82	4,18	-6,35	-8,29
Szamosangyalos	f	-17,58	-19,59	-7,23	-42,26
Szamosbecs	f	-17,58	-8,46	-11,35	-35,38
Szamoskér	f	-13,15	-19,29	-6,24	-38,45
Szamosáslyi	f	-44,58	-10,90	-2,64	-53,90
Szamosatárfalva	f	-30,49	-6,57	-1,45	-36,81
Szamosújlak	f	-16,29	-8,13	8,17	-15,43

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Szamosszeg	f	-10,17	-7,64	13,40	-4,80
Szank	f	5,06	-14,18	-9,58	-25,82
Szarvas	3	-9,82	-5,05	-6,37	-21,13
Szatmárcseke	f	-16,77	-2,97	-13,24	-31,10
Szatmárökörítő	f	4,11	-9,15	-5,07	-10,51
Szeged	1	3,01	-3,61	7,08	7,04
Szeghalom	4	-7,47	-6,00	-0,72	-14,46
Szegilong	f	-16,40	-1,35	-10,81	-29,37
Szegvár	f	-6,64	5,08	-9,44	-11,73
Székely	f	-21,06	-15,72	1,87	-34,81
Szelevény	f	-11,27	-37,77	-14,37	-64,82
Szentes	3	-3,82	4,68	-2,60	-1,79
Szentetornya	f	-8,79	-8,05	-10,21	-29,08
Szentistván	f	-10,52	-2,63	-5,31	-18,90
Szentlőrinckáta	f	0,07	-5,52	6,27	1,60
Szentmártonkáta	f	-14,94	3,93	-1,08	-12,15
Szentpéterszeg	f	-12,60	-8,08	-6,67	-27,44
Szeremle	f	2,26	-10,29	14,57	4,01
Szerencs	4	-0,04	-11,39	1,25	-11,84
Szerep	f	4,98	-9,37	-12,00	-20,30
Szigetbecse	f	-3,58	-3,66	5,40	-1,36
Szigetcsép	f	15,39	-6,73	-13,88	-12,59
Szigetmonostor	f	-9,19	-8,56	5,28	-12,73
Szigetszentmárton	f	4,85	-10,50	-10,64	-22,06
Szigetszentmiklós	f	8,63	3,30	2,52	16,15
Szigetújfalu	f	-8,56	-9,66	-15,75	-37,42
Szihalom	f	-6,59	1,65	-5,58	-11,65
Szikszo	4	13,16	2,16	0,51	16,34
Szirma	f	-5,57	-9,45	-1,72	-17,48
Szirmabesenyő	f	-5,05	1,94	-6,87	-10,74
Szolnok	2	2,36	10,45	9,98	27,00
Szód	f	35,44	-36,84	38,99	27,83
Szőreg	f	2,57	-17,18	25,50	7,14
Tahitótfalu	f	0,35	7,03	-2,98	4,26

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Tákos	f	-9,93	-24,13	-18,27	-51,33
Taksony	f	-1,29	-0,79	16,35	20,36
Taktaharkány	f	-3,96	-13,17	7,33	-10,92
Taktakenéz	f	-18,32	-15,91	9,66	-25,13
Taktaszada	f	-5,68	-10,63	-14,14	-32,83
Tápé	f	-1,55	-7,80	-1,70	-12,30
Tápióbicske	f	2,03	4,11	-6,64	-1,58
Tápiógyörgye	f	0,84	-5,19	-7,41	-13,12
Tápióság	f	12,03	-8,52	-3,84	-3,57
Tápiószék	f	10,46	3,26	-5,81	6,24
Tápiószecső	f	11,11	-1,04	7,09	19,25
Tápiószele	f	7,72	11,54	-15,10	-0,74
Tápiószentmárton	f	-8,72	7,56	-1,63	-2,72
Tarcal	f	-14,68	-6,14	-9,53	-30,50
Tarnabod	f	-23,20	2,56	-11,45	-32,85
Tarnaméra	f	-6,07	-1,94	-10,59	-21,00
Tarnaörs	f	-3,47	-5,95	0,18	-9,90
Tarnaszentmiklós	f	-11,25	-14,29	1,24	-25,59
Tarnaszárd	f	-8,07	-3,31	-6,91	-19,83
Tarpa	f	-7,67	-4,09	-7,10	-19,56
Tass	f	-9,72	7,33	1,96	-0,75
Tataháza	f	-17,59	0,18	2,82	-14,77
Tatárszentgyörgy	f	-13,31	9,78	4,85	3,91
Téglás	f	-12,49	-4,73	-47,98	-69,56
Tépe	f	-13,66	-7,01	-2,82	-23,02
Tetétlen	f	-7,22	-10,00	-11,95	-29,47
Timár	f	-14,22	-1,61	-8,01	-25,02
Tiszaadony	f	-16,07	-27,08	-12,37	-53,94
Tiszabábolna	f	-7,62	-5,94	4,41	-8,89
Tiszabecs	f	1,82	-8,20	-3,07	-11,06
Tiszabercel	f	-10,48	-10,84	-11,80	-35,10
Tiszabездéd	f	-14,75	2,79	-16,33	-30,34
Tiszabő	f	-11,23	-13,75	1,65	-24,06
Tiszabura	f	-12,93	-10,34	-7,65	-31,32

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Tiszabüd	f	-7,39	-15,32	0,79	-23,79
Tiszacsécse	f	-9,45	5,63	1,22	-2,61
Tiszacsege	f	-3,96	-10,90	0,65	-15,70
Tiszadada	f	-13,13	-1,33	-2,99	-17,59
Tiszaderzs	f	-10,74	-0,08	-3,48	-14,78
Tiszadob	f	-10,26	-13,76	0,39	-23,96
Tiszadorogma	f	-6,60	-8,69	-7,10	-22,89
Tiszaeszlár	f	-15,77	-10,47	-12,55	-39,91
Tiszaföldvár	5	-1,42	5,48	7,11	13,15
Tiszafüred	4	-8,75	-0,70	-7,20	-17,42
Tiszaigar	f	-23,52	1,35	-11,49	-33,08
Tiszainoka	f	-7,22	-0,19	2,13	-5,22
Tizsakanyár	f	-12,12	-5,94	-3,65	-22,30
Tizsakarád	f	2,37	-12,25	1,22	-10,97
Tizsakerecseny	f	-13,10	-3,05	-12,65	-29,87
Tizsakessi	f	-8,05	-10,87	-2,91	-22,58
Tizsakóród	f	-8,31	-10,41	-14,19	-34,14
Tizsakürt	f	4,68	11,31	4,10	23,06
Tiszaladány	f	-7,02	-18,96	-10,00	-37,55
Tiszalök	4	-3,42	-7,38	-7,92	-20,46
Tiszalúc	f	-6,56	-8,52	7,43	-7,64
Tiszamogyorós	f	-5,66	-5,82	-3,39	-15,26
Tisznagyfalu	f	-18,73	-14,92	0,35	-34,29
Tizsanána	f	-5,87	-4,11	-5,10	-15,27
Tiszaoszlár	f	-5,01	-14,85	-5,23	-26,58
Tiszaörs	f	-8,52	-0,18	-8,24	-18,02
Tiszapalkonya	f	-15,44	-8,36	-5,23	-28,19
Tiszapüspöki	f	-2,62	-5,49	-6,63	-17,28
Tiszarád	f	-8,46	-2,38	-10,64	-23,88
Tiszaroff	f	-12,53	-12,38	-5,08	-29,78
Tiszásas	f	-3,86	4,66	9,22	9,56
Tiszasüly	f	-27,79	-18,60	4,06	-41,93
Tiszaszalka	f	-17,96	-15,74	-10,68	-41,52
Tiszaszederkény	f	-21,82	-17,10	-0,71	-38,26

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Tizsaszentimre	f	-0,81	-4,31	-12,95	-20,04
Tizsaszentmárton	f	-4,15	-1,00	-10,75	-18,18
Tizsaszőllős	f	-2,69	-3,33	-6,49	-12,87
Tiszatarδος	f	-8,10	-1,05	-0,51	-9,79
Tiszatarján	f	-8,58	-6,92	-6,85	-21,84
Tiszaug	f	-9,09	13,04	17,21	23,15
Tiszaújfalu	f	-24,50	8,49	-6,38	-23,96
Tiszavalk	f	-2,74	-10,12	-6,99	-20,61
Tiszavárkony	f	-18,35	-21,08	-5,18	-43,04
Tiszavid	f	-17,87	-16,13	-16,26	-48,95
Tisztaberek	f	-15,31	-8,04	-8,47	-31,90
Tivadar	f	-15,25	-55,76	-17,13	-79,66
Tóalmás	f	8,74	-7,24	-7,22	-9,42
Tófalú	f	-11,92	16,76	-14,67	-13,50
Tokaj	4	-8,90	-4,96	1,10	-12,76
Told	f	-6,08	-9,02	-4,44	-20,61
Tornyospálca	f	-10,95	5,58	-12,00	-19,51
Tószeg	f	-21,50	-5,28	0,44	-26,22
Tótkomlós	f	-5,85	-2,93	1,44	-7,40
Tököl	f	13,40	3,74	18,54	44,78
Tömörkény	f	-8,94	-3,06	-18,91	-34,57
Törökszentmiklós	4	-3,42	-2,54	-7,36	-15,19
Törtel	f	-10,84	0,85	-6,23	-17,67
Tunyog	f	-6,04	-12,23	-16,98	-38,37
Tura	f	1,85	-3,25	-2,55	-5,13
Túristvándi	f	-13,35	-11,06	-7,86	-31,96
Túrkeve	4	-12,23	1,40	-3,79	-14,47
Túrricse	f	-7,02	-13,42	-3,49	-24,56
Tuzsér	f	0,84	-8,12	-7,48	-17,46
Tyukod	f	36,52	-8,68	2,01	25,95
Ugornya	f	-16,08	-8,65	-8,00	-32,17
Újcsanáros	f	-11,56	-1,69	-8,00	-22,22
Újfehértó	5	-5,38	-1,31	-9,55	-18,95
Újhartyán	f	1,73	-0,93	-10,89	-16,11

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Újkécske	f	-8,57	-1,18	-2,30	-12,66
Újkenéz	f	-5,73	11,06	-10,96	-6,37
Újkígyós	f	-14,41	0,58	-1,68	-15,71
Újléta	f	-20,53	17,33	-15,71	-24,17
Újlőrincfalva	f	0,26	-2,10	-0,91	-3,11
Újpest	3	16,83	-0,42	14,08	35,27
Újszász	f	-10,46	-7,98	3,44	-15,13
Újszentiván	f	-12,31	-18,39	7,83	-23,71
Ura	f	31,31	-25,08	16,93	16,23
Uszka	f	10,82	-5,42	-22,46	-18,03
Uszód	f	-10,96	-6,87	1,50	-16,23
Üllő	f	10,72	1,33	4,88	19,26
Vác	3	7,12	3,73	2,66	14,39
Vácrátót	f	-7,55	-7,13	-2,70	-18,39
Vácszentlászló	f	4,83	-10,36	-12,79	-21,30
Vaja	f	-17,18	-7,24	-10,64	-35,76
Vajdác	f	-5,50	1,43	-0,35	-4,37
Vállaj	f	-2,36	-12,58	-9,52	-28,91
Vámosatya	f	-10,67	-21,54	-9,87	-42,59
Vámosgyörk	f	-11,11	-9,02	-8,36	-30,31
Vámosoroszi	f	-13,18	-10,13	-9,26	-30,45
Vámospércs	f	-0,44	10,98	-15,59	-10,38
Vámosújfalva	f	2,68	-8,02	-18,66	-29,64
Váncsod	f	-7,84	-9,03	-7,97	-25,24
Vasad	f	17,65	2,18	-8,26	7,20
Vásárosnamény	f	6,98	-1,47	19,60	31,74
Vaskút	f	-9,07	-13,55	1,20	-21,95
Vasmegyer	f	-18,89	-11,78	1,08	-30,17
Vecsés	f	52,73	12,91	27,60	138,92
Végardó	f	-6,26	-6,12	-18,71	-34,30
Végyháza	f	-9,01	0,19	-7,27	-17,45
Vekerd	f	-24,41	3,92	-3,82	-24,41
Vencsellő	f	-19,85	-15,40	-6,76	-42,14
Vértes	f	-4,24	-6,92	-7,88	-20,78

Település	A	1901–10	1911–20	1921–30	1901–30
Vésztő	f	-1,91	-0,02	0,92	-0,86
Vezseny	f	-33,51	-5,35	16,09	-26,54
Viss	f	-18,10	-7,33	-13,02	-38,43
Visznek	f	-0,17	-5,42	-11,53	-21,72
Vitka	f	-14,12	-7,88	-11,94	-33,47
Zagyvarékas	f	0,00	-4,73	-11,17	-18,60
Záhony	f	-12,30	-12,43	-5,47	-30,46
Zajta	f	-26,43	-5,43	-19,31	-48,60
Zalkod	f	-8,27	2,73	-12,07	-22,18
Zaránk	f	-12,54	-0,48	-10,18	-24,91
Zemplénagárd	f	-13,52	-3,17	-1,82	-18,41
Zsadány	f	-3,95	-10,09	20,41	5,18
Zsáka	f	-10,12	-6,60	-16,95	-36,25
Zsámbok	f	-0,72	-5,99	-6,25	-14,40
Zsarolyán	f	-5,37	15,72	-0,24	10,73
Zsurk	f	-4,38	-17,43	-12,22	-34,31